

ววรรณคดี

บัญชีเรื่อง

ดอกรัตน ตมโรจน์ สวัสดิ์กุล ญ. อยุธยา	๑
วนนเมอบกดา จามร	๔
ศุภนิมิตร ราศรี	๘
แคลนทมิ นิพนธ์วิมล	๘
มุตเหตุแห่งความหายนะของพระมา	
... .. ส้มเค็ญ ๑ กรมพระยาตำราธิราช	๑๐
โศหารวิธของกดี ไสว	๑๒
ของขวัญวรรณคดี ประมุข วรรณวิทย์	๑๓
ใคร ? เมืองรอง	๑๕
พระกรรมแต่ปางกุนต์ ส. ญ. อยุธยา	๑๗
หนังสือเรื่องบทของสมเด็จพระเจ้า เจริญ	๑๖
หนังสือเรื่อง THE MYSTERIES OF THAILAND	
ของ LEIGH WILLIAMS จามร	๕๓
ในวรรณคดี	๕๔

๕ ธันวาคม ๒๔๘๙

==ววงวรรณคดีเล่ม ๑๑==

ววงวรรณคดีเป็นหนังสือรายเดือน ออกเดือนละ ๑ เล่ม

นางสาวรุจินทร์ ผลชีวิน เจ้าของ และ ผู้จัดการ

หม่อมหลวงหญิงจินตนา นพวงศ์ บรรณาธิการ

สำนักงานตั้งอยู่ที่ “ไชยณรงค์” ๗๗/๓ ถนนราชดำเนินกลาง
มุมถนนตัดท้ายรัชดาภิเษก

ติดต่อทางจดหมายและบอกรับที่ ๓๗๗ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร

ราคาเล่มละ ๔ บาท

บอกรับครึ่งปี ๒๔ บาท เดิมปี ๔๘ บาท

ถ้าท่านประสงค์จะเป็นสมาชิก “ววงวรรณคดี” โปรดติดต่อ
ในพระนครที่ถนนาคมนะด้วยชำระเงินเมื่อหนังสือถึงมือท่าน
ท่านเป็นสมาชิก ววงวรรณคดีแล้วหรือ ?

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร นายสนั่น บุญศิริพันธ์
เจ้าของ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา ๓/๑๒/๔๕

สยามรำลึก

วสันตดิถีฉกัณฑ์ ๑๔

ข้าแต่พระชนวีชีวิตชาติ
 ปางท้าวสถิตนครไท
 ต่างทวงพระดวงกมลนัก
 ต่างคนครครุ่นมนะหนึ่ง
 โดชานักเหต้อริยะประชา
 เผ่าองค์พระภูมิพลไท
 ดำองค์กระเชษฐาณฤมต
 ดำองค์กระโศกอุระระดวง
 ทวยราชฐวรภักภูทัก
 แด่ท่อนจะเห็นมรคอัน
 เหมือนเห็นพระราหูจวบ
 เหลือตาพลึงนระปดง
 ไต่แต่ชะเง้านัยมของ
 ใจย่อมจะยอมมรณะพา
 พราชมพระคุณศศิวิรัตน์
 เพื่อดวงพระศรีสุริยดาน
 ทุกคืนแฉะวันนิกรพร้อง
 ทุกคืนแฉะวันนิกรพล

นรราชมไทไทย
 ชนถ้วนก็ครวญถึง
 อูระหนักเพราะภักดีตั้ง
 ชนนั้นพระเนาโฉน
 นยนาจะแฉไป
 พระจรดฤททุกษทรวง
 แฉพระชนนิตดอง
 บิยราชชานันท์
 ระอุระจรรวมคัลย
 จประเทาทอของค
 รวินับชมมัจฉง
 พระเคราะห์เทพสุริยา
 ชนของณพักตรา
 รพัพพันพระยามาร
 ชชจค้อสุรพาด
 ชีวขึ้นประชาชน
 พรพราถวามนตร์
 รวุเกราพระจอมขวัญ

ทุกคืนแฉะวันนิกรเร่ง
 เพื่อก้าวข้านพระเคราะห์พถัน
 จนคืนแฉะวันจักรเคดอน
 ที่ทำทวารธมัย
 เชิงแซ่ด้นนเด่นารณเวียง
 เป็นวันพระมิ่งมนนิกร

รวิคตยัยกระไลวัน
 พระจะได้นิคตไทย
 ประดุเคื่อนขนุชัย
 ชนชรองสโมสร
 สู้รเดียงถวายพร
 สัมภพพิชิตนิม

ฉบับ ๑๖

ไทยดลของชรวงมด้านศัพทเผติม
 แฉงแฉกศุพิขพรถวาย
 เพียรภักดีพจน์พากย์พรพรณราย
 พร้อมมานมถวายถวายชัย
 ให้พระชันษาท้าวไท
 นิรโคกนิรโรคนิวันทราย
 ให้พระฉวีวรรณพริ้งพราย
 พระโณมประโณมชันไชชน
 ให้พระเกษมสุขธรรมาญสกันช
 มุ่งมั่นอันใดไค้มา
 ให้พระพละเพียบเพียงพระยา
 เรืองอิทธิฤทธิท้าวท้าวหาญ
 ให้ราชศักดิ์รุ่มพาด
 มอคมวยค้วยแพภัยคน

ผดุงพระคุณคุณเงิน
 ไพเราะเพราหมาย
 พันศศอรรษกษัย
 พระพักตรเจ็ดฉาย
 ผ่องแผ้วพระกมด
 สัทธิราชดิธชา
 โฉดขำดามานย์

ให้พระผ่านภพภูวดล
โลกใบนี้ซึ่งเคยดเคี้ยวหยาบ

แดนไทยก่อดงดง

ให้พระสืบราชวงศ์ราม
ห่อนศูนย์ศักดิ์จักรวงศ์

ศูนย์สันโลกดาม

ให้เอกราชชาติไทยคง
คู่ราชคู่หล้าดงไทย

คู่ไทยธำรง

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ ฯ

ข้าพระพุทธเจ้าคณะหนึ่งชื่อ “วงวรรณคดี”

สมโรจน์ สวัสดิกุล ฅนบุชยา ประพันธ์

ยาสีฟัน “คาโบแลกซ์” สีสันฟันขาวสะอาด
ใช้ “คาโบแลกซ์” ทุกๆ เช้า ฟันของท่านจะเป็นเงางาม

คาโบแลกซ์ ของ พวงเล็ก

มีจำหน่ายที่ร้าน

“อรวิณท์”

ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพฯ ฯ

วันแม่อย่าลืม

จามรี

วันแม่ วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาติ และจะเป็นวันสำคัญประจำปีตลอดรัชกาลที่ ๙ เพราะเป็นวันพระบรมราชสมภพแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช องค์พระประมุขของชาติ ชาวไทยทั้งมวลต่างก็พากันแซ่ซ้องสดุดีถวาย ขอให้พระองค์จงทรงมีพระชนมายุยืนนานเป็นปิ่นของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ทรงพระเกษมสำราญทุกทีพาราครี

ในสมัยโบราณวันแม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา มังนพราชพจนนังหนึ่งเรียก ว่า คุณาภร พระเจ้าแผ่นดินจากแต่ดงชนบทนาซัง ซึ่งพระองค์ด้วยเงินทองสิ่งของเท่า นานหกพระองค์ แล้วพระราชทานเงินทองเหล่านั้นแก่พราหมณ์และชาวาชนวิพาร ต่อ มาในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า การ ซึ่งมีอายุมาบรรจบครบรอบปีไม่ตายไปเสียก่อนเป็นดาบอันอุดมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ ควรยินดี เมื่อผู้มาบรรจบครบรอบปีนั้น ก็ควรจะบำเพ็ญกุศลซึ่งเป็นประโยชน์คนและผู้อื่น ด้วยความดีใจยินดี และควรจะทำให้เป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาท ด้วยไม่ดามารถ ที่จะรู้ได้ว่า จะอยู่ไปบรรจบรอบปีเช่นนี้อีกหรือไม่ ควรที่จะบำเพ็ญกุศล และประพฤติ หน้าที่สุจริตธรรม วันเกิดบหนึ่งเป็นเครื่องเตือนใจครั้งหนึ่ง ให้รู้ถึงอายุล่วงไปต่อ ความมรณะอีกกว่าอกชนหนึ่ง เมื่อรู้ถึงเครื่องเตือนเช่นนั้น ก็จะได้มีเทาคความเมา ในชีวิต ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นตออุกฤตกรรมนเดีย จึงเป็นประเพณี เมื่อถึงวันพระบรมราชสมภพก็มีการบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นลำดับมา

วันเฉลิมพระชนมพรรษาในทุกประเทศที่มีพระเจ้าแผ่นดิน ถือกันเป็นวัน

สำคัญยิ่งนัก มักทำเป็นงานมโหฬารยิ่ง ในเมืองไทยเอง แต่ก่อนก็ทำเป็นงานใหญ่ตามวันตามคืน มีการประดับธงทิวตามประเพณีทั่วทั้งพระมหานครและคู่วิถีจรตระการตา แต่กาลนั้นมาดัดเสียในสมัยหลัง ๆ ดูไม่เป็นการเอิกเกริกนัก

นับเป็นปีแรกแห่งการเฉลิมพระชนมพรรษาในสมัยเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช วันนั้น บิน คนไทยคงจะได้เฉลิมฉลองกันตามประเพณี แต่ก็คงไม่มโหฬารเหมือนเมื่อก่อน ๆ ที่สำคัญอยู่ตรงเป็นวาระอันโศกสลดยังไม่สมควรจกม้งานมหกรรมใด ๆ แม้กระนั้นปวงประชาที่หน้าขึ้นตาบาน ด้วยปราวรณาคัดของคพระประมุขของชาติ

วันนั้นเมื่อปีกตาย เป็นวันท้าวไทยทั้งชาติ กาลังตนทงตาทั้งใจ ไทยกำลังพ้นจากภัยสงครามใหม่ ๆ ไทยกำลังคืนตาทั้งใจที่จะได้เห็นพระมหากษัตริย์ของตนที่ประทับอยู่ในแดนไกล วันนั้นเมื่อปีกตายเป็นวันที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทงต้องพระองค์เสด็จพระราชดำเนิน จากประเทศสวิตเซอร์แลนด์เข้าสู่พระมหานคร

ภาพตำนานบินคอนเมืองเหนือแน่นด้วยฝูงคน ภาพเครื่องบินพิเศร่อนลงยังพื้นดิน และภาพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทงต้องพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนีอย่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในวาระแรกยังติดตาจิตใจอยู่มิรู้หาย ทรงฉลองพระองค์ลัทธิลาดส์เทอดำกต เปิดพระมาตารับการส่งรเวริญบารมีของแคววทบวรเจงในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลและสมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองไทยในวันนั้น วันนั้นเมื่อปีกตาย

วันนั้นเมื่อปีกตาย คนไทยกำลังคืนรับเสด็จ เป็นงานมโหฬารอย่างยิ่ง ไทยทุกคนมจคตมุงตรงคอกทหมายอนเคยวคคพระมหากษัตริย์อนเป็นขงชัยของชาติ วันนั้นเมื่อปีกตาย เสียงไชโยโห่ทงทงถนคตงแต่คอนเมืองถึงกรุงเทพฯ คตงแต่ถ่าน

หลวงถือนิจรดดาจนถึงพระบรมมหาราชวัง ขงมหาราชกับขงชาติโบกธงปักยี่ดลอด
ทางใต้จพระราชดำเนิน ไทยทุกขมาหลายปี ทุกข์เพราะสงคราม เดือนเมื่อบกตาย
๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ไทยหมดทุกข์ หมดยศก หมดยศก หมดยศก พระองค์พระมหา-
กษัตริย์ประมุขแห่งชาติได้เสด็จพระราชดำเนินมายืนหน้าใจไทยประชาให้สู้ดำรงเอกราช
บ้านทองหนักนแด่ วันนั้นเมื่อบกตาย เป็นวันแห่งดำรงเอกราช เป็นวันที่ไทยได้มีได้

วันนั้น เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา เราเบิกบานใจ แต่ก็ไม่เหมือน
วันเมื่อบกตาย เพราะเป็นวันเฉลิมฉลองชาติ ที่ได้พระมหากษัตริย์คนมาปกครอง
ครองชาติ ให้ร่มเย็นเป็นสุข

วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๘ เป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่งที่ทำให้ต้องระลึกถึงวัน
เมื่อบกตาย เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียวกับที่ทรงพระบาทลงจาก
เรือนพิเศษถ่านใต้สุวรรณคดีแล้ว และสมเด็จพระอนุชาธิราชผู้ประทัยยืนอยู่บน
เรือนพิเศษถ่านขณะบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราช-
สมบัติ ใคร ๆ ก็พากันร้องไห้ในวันนั้น เพราะเป็นวันที่ไทยได้เอกราชของชาติ
ของชัยเฉลิมชาติได้หักลงอย่างสิ้นเชิง แม้คนชงใหม่จะมีมาเปลี่ยนก็มาด้วยพระบารมี
ของเก่า ขงมหาราชที่ดลดจากยอดเสา ณ พระที่นั่งบรมพิมานเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน
๒๔๘๘ ได้ชักชวนผู้ยอดเสาใหม่แล้ว และด้วยเหตุนี้ วันนั้น ในบัดนี้จึงเป็นวันเฉลิม
พระชนมพรรษา เพราะเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่เป็น
วันที่เราควรระยนิบัติ เป็นวันที่เราควรระยนิบัติ!!

แต่ก็อดที่จะหวงระยถึง วันนั้นเมื่อบกตายได้เสีย เมื่อนักแล้ว แทนที่
จะมีควมสุขกับมีแต่ความเศร้า เศร้าเพราะ “เสียพระราชอำนาจ....”

เรือนอย่างนั้นจะมากอีกไม่นาน ในเรือนจะมีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพล-

คุณนิมิตร

ราศรี

เพื่อนเอ๋ย

นิมิตรหนึ่งตรึงมนต์จรดกรัน
เจ้าชีวิตจิตใจของไทยรัฐ
บารมีมากดาพระบาเพ็ญ
พระโอบยงองค์อานันทขวัญไทยชาติ
ประทับในพิมานรัตนชัชวาล
พระมาดปรีดาแก้หัดโลก
พระสุธำแล้วแก้คลาดความระทม
ณ สวรรค์ชนฟ้ามหาคาล
ไว้เหล่าชนคำซ้ำมาดเคเดน
ในนิมิตรพระสถิตวิมานฟ้า
พระแย้มยมเยนชงคร่งฤทัย
ดังคนคั่นคิดจิตตผวา
พระจากไปใจหายไม่วายวัน
อยากจะลบคบบจตชวตณ
พระเนตรท้าวพาเศวราให้เลื่อมทราวม
แต่จนจิตคดด้วยชวตของธานี
เหมือนคนเริ่มเล่นน้อยในคงคา
ว่าน่าชางามเพียงความฝัน
เผ้าผ่านฟ้าอาณันทมหิตล

ข้าจะเยยอศกพระนอชระตอขวัญ
ดังภาพสรวรแดงสดปรากฏเป็น
แต่ดั่งพลัดพรากไทยไกลทุกข์เชญ
พาพระเร้นหลักไทยไปพิมาน
งามพิลาสอาจองค์ดังสถาน
พระภูบาลเบิกฟ้าให้วามย์
พระจากไปไทยไศกสุดชื่นชม
เป็นยอดชมของเทพไทในเมืองแมน
ไว้เหล่าพาดประพฤติกุศลชวโนดแดน
คตอดแดนไว้คนคดชบกลใจ
หว่างบุปผาดีอร่ามงามใสดู
พระเนตรให้อ่อนละมุนการุณครัน
หยาดน้ำตาไหลรินเมื่อสิ้นฝัน
แดนสวรรค์อยู่ไหนใครขอตาม
ไปรอรับพระปรารณจอมสยาม
ดังเดือนงามพาโลกให้ไศกษา
หาความคั่นแก้งไทยอย่าได้หา
สุดบุญญาจะตามไทไปเมืองบน
ก็ขอมนมนิมิตรประสิทธิ์ผล
เพอกลมตชุ่มชื่นทุกคืนเอ๋ย.

แต่ฉันทม

นิพนธ์วินทร์

ฉันกลัวว่าเจ้าจะเซาะรากเจ้า
ทานไม้ไผ่ดันทมกัฒมโครม
นิจจาเฮยดันทมดัมเดี่ยวเดี่ยว
เคยเห็นมาแต่เด็กเด็กกระนอง
เคยนั่งเล่นเย็นใจใต้ร่มเจ้า
เจ้าฉันทมก็ยังอยู่ดงชรา

ฉันทมเฮยด่อนชาคร่งทสุด
มีเกิดแก่เจ็บตายหมายอาจิน
พระพุทธรูปทรงโปรดเวไนยสัตว์
คือ "ไตรลักษณ" นามธรรม นานิกร
ดังซารหลายกหลายแปรไม่แท้เที่ยง
"อนิจจัง, ทุกขัง, อนัตตา"

มีเรื่องเก่าเล่าว่าเจ้าอาภัพ
เขาไม่ปลุกตามบ้านด้วยหวนภย
ฉันทมเฮยดงอาภัพอบเพียงน
คือด่อนให้เทียบธรรมนำปัญญา

ฉันทมเข้าพานเข้ากระหน่ำโหม
เห็นไม้ไผ่ทรมใจก็เศร้าเหามาครอง
ประหวัดแว่ดถึงเจ้าก็เศร้าหมอง
เคยชนปองดอกเจ้าเด็ดเหามา
ครั้นมาเข้าเป็นดังขั้ทรงดึกขา
อนิจจาฉันทมดงจมนดิน
ว่ามนุษย์ก็เหมือนกันพด้นถวิล
เกิดเป็นวิญญูชนไม่พ้นมรณ
ให้รู้ชัดแจ้งจริงในสิ่งด่อน
ให้ดังวรไฉเป็นนิจคิดอุรา
มีทุกข์เคียง, ไร้คนไร้ตัวหนา
จินตนาจนแจ้งไม่แคลงใจ
ซอกคล้ายกับคำ "ระทม" ดมคำไซ
จึงปลุกไฉแต่ทว่าดเป็นอศตรา
เจายมมสวนคตด่อนชา
โอ, นิจจาฉันทมดัมให้คิด

มูลเหตุแห่งความหายนะของพะม่า

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

(จากบันทึกฉบับส่งสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล)

บันทึกฉบับส่งมีเรื่องสั้น ๆ รวมประมาณ ๕๐ เรื่อง “มูลเหตุแห่งความหายนะของพะม่า” เป็นเรื่องหนึ่งที่มีอยู่ในบันทึกนั้น เหตุที่จะเกิดขึ้นที่บันทึกนี้เพราะหลังจากเสด็จกลับจากไปนั่งประทานโอกาสให้หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล เข้าเฝ้าซักถามปัญหาเกี่ยวกับโบราณคดีและวรรณคดีของไทย ณ วังวรดิศ ในระหว่างเวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา ถึง ๑๘.๐๐ นาฬิกาทุกวัน ปัญหาส่วนมากทรงตอบทันทีทันควัน บันทึกไว้แล้วอ่านถวายในวันรุ่งขึ้น เป็นเรื่องน่าสนใจอ่านทั้งสั้น - บรรณาธิการ

เหตุที่จะทรงเล่าเรื่องนั้น เนื่องมาจาก ทรงปรารภเรื่องเหตุแห่งความเสื่อมของบ้านเมือง และตรัสว่า “ความหายนะของเมืองพะม่าเป็นตัวอย่างอันดีของประเทศเล็กที่จะได้ศึกษาจากพงศาวดาร”

มูลเหตุแห่งความหายนะของประเทศพะม่าเกิดแต่พระเจ้าพาคัยคองทำสงครามเพื่อกองกฤษเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ ครองกับสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเมื่อหัวเมืองมอญทางใต้ ปากน้ำสาครวันคลอตเมืองทวายเมืองตะนาวศรี กับท่งเมืองยักไซ และเมืองอัสสัมทางต่อแดนอินเดียไปเป็นของอังกฤษ นอกจากนั้นยังต้องเสียเงินค่าชดใช้ในการสงครามแก่อังกฤษถึง ๓๐,๐๐๐,๐๐๐ รูปี พระเจ้าพาคัยคองเก็บเงินจากราชฐานในอาณาเขตที่หลงเหลืออยู่เพิ่มขนด้วยประการต่างๆ เพื่อเอาไปใช้หนี้ของอังกฤษ เป็นเหตุให้ราชฐานเสื่อมทรามเริ่มระส่ำระสายเสื่อมความภักดีแก่สมัยนั้นแล้ว ต่อมาเมื่อสมัยพระเจ้าพุกามครองประเทศพะม่าเป็นรัชกาลที่ ๘ ในราชวงศ์ของพระเจ้าพม่าเกิดรบกับอังกฤษอีกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๔ รบกันครั้งนพของอังกฤษได้หัวเมืองมอญฝ่ายเหนือขึ้นไปถึงหัวเมืองแปรและเมืองหงสาวดี ที่เมืองอมรปุระราชธานีเกิดเหตุ ด้วยตั้ง

น้องยาเชอต้ององค์ทรงนามว่า “เจ้ามืนตง” องค์ ๓ กับ “เจ้ากระนอง” องค์ ๓ ซึ่งรวมเจ้าจอมมารดาเดียวกันจะเป็นชนก เจ้าต้ององค์นครทนกกพากันหนีออกจากเมืองอมรบุรีไปรวบรวมกำลังคงมั่นอยู่ ณ เมืองสเวโบ คือ เมืองรัตนสิงหราชธานีพระเจ้าอดองพระเป็นผู้สถาปนาชนน พระเจ้าพุทธมโหีกองทัพไปปราบหลายครั้งก็กลับพ่ายแพ้มา ผู้คนเห็นเป็นบารมีเจ้าต้ององค์นครทนกกพากันสมัครเป็นรพลมากขึ้น เมื่อเจ้ามืนตงเห็นว่ากำลังพอที่จะตั้งเมืองอมรบุรีได้ก็แต่งสาวยให้ไปสืบเจตนาของอังกฤษ ได้ความว่าถ้าพระม่ายยอมเป็นไมตรีจะไม่ขึ้นไปตั้งราชธานี เจ้ามืนตงก็ให้เจ้ากระนองอุษาเป็นแม่ทัพยกลงมาตั้งเมืองอมรบุรี เฝื่อนอุปราชจบเวลาพอกกองทัพพระม่ายมาถึงท่าด่านอังกฤษขึ้นไปถึงหลายกอง พวกนครทนกกพากันไปเข้ากับเจ้ากระนอง ก็ตั้งเมืองอมรบุรีได้โดยง่าย เจ้ามืนตงจึงได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินพระม่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ นับเป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระเจ้ามืนตงได้ราชสมบัติตนตั้งห้ามมิให้ทำร้ายพระเจ้าพุทธมโหีให้สร้างวังถวายเป็นที่ประทับนับถือเป็นผู้ใหญ่ในราชวงศ์ต่อมาจนถึงแผ่นดินพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระชนม์ ส่วนพวกขุนนางกับทวารพนายไพร่ที่ได้รับฟังคำสั่ง เมื่อกลับใจอ่อนน้อมก็พระราชทานอภัยไม่เอาโทษ คนทั้งหลายเห็นพระเจ้ามืนตงทรงปราศจากอาชญาผิดกับพระเจ้าแผ่นดินที่ได้ราชสมบัติด้วยรบชนะมาแต่ก่อน ก็พากันนิยมยอมส่งจามักัดการผูกเงินในแผ่นดินก็ส่งบงได้นั้น ทางภายนอกพระเจ้ามืนตงก็แต่งทูตให้ไปเจรจาขออย่าทัพกลับไปเป็นไมตรีกับอังกฤษ อังกฤษได้หัวเมืองมอญฝ่ายเหนือไว้ในมือหมดแล้วก็ยอมเลิกสงคราม แตนนประเทศพระม่ายจึงแยกออกเป็นสองอาณาเขตต์ ข้างฝ่ายใต้เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเรียกนามว่า “พระม่าใต้” อาณาเขตต์ข้างฝ่ายเหนือพระเจ้าแผ่นดินพระม่ายยังคงปกครองอยู่ตามเดิมเรียกนามว่า “พระม่าเหนือ” แต่ตามประเพณีพระม่าไม่ได้เรียกบ้านเมืองของตนว่า “ประเทศพระม่า” ใช้นามประเทศว่า “กรุงอังวะ”

มาแต่โบราณ คุประหลาดที่เหมือนกับประเพณีไทยเรียกประเทศสยามว่า “กรุงศรีอยุธยา” และใช้พระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า “พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา” มาแต่โบราณอย่างเดียวกัน จนถึงรัชกาลที่ ๔ ไทยจึงเปลี่ยนเรียกว่า “ประเทศสยาม” และใช้พระนามพระเจ้าแผ่นดินเฉพาะพระองค์

เมื่อพระเจ้านันทวงษ์เสด็จราชสมบัติทรงสถาปนาเจ้าหญิงเสด็จพรเทวี น้องนางร่วมพระชนม์กับพระเจ้าฟ้างุ้มเป็นอัครมเหสี สถาปนาเจ้าหญิงราชธิดาพระเจ้าฟ้างุ้มคือนางอเนกนาคเป็นมเหสี ทรงตั้งเจ้าน้องราชธิดาซึ่งเป็นผู้นับนุชาการรบพุ่งได้ราชสมบัติถวายเป็นพระมหาอุปราช ทรงแบ่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรณ เพราะได้วางพระราชหฤทัย ข้างฝ่ายพระมหาอุปราชก็จงรักภักดี มิได้รบเถียงกัน ในระหว่างต้องพระองค์นั้น การเหล่านี้เกิดด้วยเจตนาดี แต่กลับมีผลร้ายเมื่อภายหลังเริ่มด้วยพวกลูกยาเขของพระเจ้านันทวงษ์คิดเห็นว่าถ้าสิ้นพระเจ้านันทวงษ์แล้วเมื่อใดพระมหาอุปราชก็จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเหมือน เจ้านาย “วังหลวง” คงสิ้นวาทนาด้วยอำนาจและการสืบสันตติวงศ์จะไปตกอยู่ในพวก “วังหน้า” เพราะมีความรังเกียจ เช่นนั้นพวkJ้านายลูกยาเขของพระเจ้านันทวงษ์จึงไม่ชอบพระมหาอุปราชโดยมาก อยู่มาถึง พ.ศ. ๒๔๐๘ เจ้ามงกุฎลูกยาเขซึ่งใหญ่ของเจ้านันทวงษ์องค์หนึ่งถูกฟ้องหาว่าประพฤติชั่วร้ายอย่างใดอย่างหนึ่ง มหาอุปราชจะพิจารณาคดีนั้น เจ้ามงกุฎรู้ตัวว่าคงถูกตั้งโทษหนัก จึงปรารภทูลจะกำจัดพระมหาอุปราชเพื่อบ้องกันตัว แต่เห็นว่าถ้าทำร้ายพระมหาอุปราชพระเจ้านันทวงษ์คงตั้งโทษถึงสิ้นชีวิตก็เลยคิดจะกำจัดพระเจ้านันทวงษ์ซึ่งเอาราชสมบัติด้วยเหตุเดียว วันหนึ่งเวลาดมหาอุปราชกำลังว่าราชการอยู่นั้นคำดาหตุคคเจ้าสมบัติขององค์ท้าวอุปนายให้เจ้าเมงกุนแดงน้องชายจึงเข้าไปในวังเหมือนอย่างกับจะทักทายและเจ้าเมงกุนกับพวกรักก็ติดตามจึงได้ตามเข้าไปเหมือนอย่างจะทำร้ายเจ้าเมงกุนแดงเมื่อเจ้าเมงกุนแดงจึงเข้าไปถึงคำดาหตุคคอร้องว่า “ช่วยด้วย ช่วยด้วย” พระมหา

อุปราชกับเจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่ที่อยู่ในศาลาหลดคือเข้าใจว่าเจ้าต้ององค์นั้น
 วิชาทนต์ ก็พากันลงมาจากศาลาหลดคือ หมายถึงห้ามปราม เจ้าเมงกนกับพรรคพวก
 เห็นได้ทกพันพระมหาอุปราชและเจ้านายอีกสามองค์กับข้าราชการผู้ใหญ่ที่ออกมาด้วย
 กนนั้นสนทพหมด แล้วพากันกรอออกไปยังวัดป่าเชิงเขาเมิงกนที่พระเจ้านมดง
 ประทับแรมอยู่ในเวลานั้น แต่ขณะแรกที่เกิดเหตุขึ้นในวัง มีพวกชาววังวิ่งไปทูลให้
 พระเจ้านมดงรู้พระองค์ทันที เวลานี้พระองค์เมษระลูกเรืออยู่กับพระเจ้านมดง เชิญ
 เสด็จออกจากวัดป่าเชิงเขาเมิงกนทางประตูข้างหลัง แล้วเชิญเสด็จขึ้นหลังช้างเผือกดำทางเข้า
 ไปในวังได้ พวกชนบดออกไปยังวัดป่าเชิงเขาเมิงกนหาพระเจ้านมดงไม่พบรู้ว่าหนีเข้าไป
 ในวังก็พากันกลับเข้าไปในวัง แต่เวลานั้นเจ้าเมษระให้ปิดประตูวังและเรียกพวกรักษา
 พระองค์คอยค่ออยู่แถว พวกชนบดเข้าฟังประตูวังชนบดต่าง พวกเจ้าเมษระชนประจำ
 ยืนบนศาลาหน้ามหาปราสาทเขาเมิงกนกราบได้ พวกชนบดก็ไม่สามารถจะเข้าไปในประตู
 ได้ ในเวลาที่ตั้งรกรากอยู่นั้นลูกพระมหาอุปราชคุมพวกวังหนาม้าง พวกชนบดเห็นเหตุ
 กำลังจะค่อสู้ทศรนั้น ก็พากันถอยไปรวมกันอยู่ทบบริเวณสวนซ้ายขึ้นเป็นทสำหรับ
 นางในประพาส ค่อสู้พวกข้าหลวงอยู่จนกลางคืน พวกชนบดเห็นเหตุกำลัง พ้อเข้า
 ครัวถ่งเรือกำปั่นไฟของหลวงทยดไตททานาเดินลงไปขอพึ่งองกฤษทางพระมาไตทเมอง
 ร้างกุง แต่แรกองกฤษถือว่าเป็นผู้หนภัยทางการเมืองจึงรีบได้ เจ้าเมงกนแดงเป็นใจ
 ตายทเมองร้างกุง เหลือแต่เจ้าเมงกนยังพยายามจะตีเมองพระมาเห็นอ รัฐบาลองกฤษ
 รุกให้ส่งไปไฉ่เสยยังอนเคย เมอพระมหาอุปราชถูกปลงพระชนม์แล้ว บัญหาว่าใคร
 จะเป็นรัชทายาทก็เกิดชน ถ้าหากพระเจ้านมดงมีเจ้าฟ้าดุกยาเธอจะไม่ลำบากอย่างไร
 แคบงเชิญพระอัครมเหสีเป็นหมั้นไม่มีราชโอรสธิดา พระนางอเด้นนค่อมเห็ดรองดงมา
 มีแต่ราชธิดา ห้ามเจ้าฟ้าชายที่จะเป็นรัชทายาทไม่ มีแต่พระองค์เจ้าดุกยาเธอเกิด
 แตนกสนมดง ๓๐ องค์ แต่พระองค์ก็มีสัทธเสมอกัน จึงเกิดลำบากในการที่จะจัด

ดงรัชทายาท เรืองนามจดหมายเหตุองกฤษว่าเมื่อนายร้อยเอกสะเดเตน ซึ่งต่อมา
ได้เป็นพันเอกเซอร์ เซดวาร์ดสะเดเตน เป็นทูตองกฤษอยู่ที่เมืองมณฑล เป็นคนสนิท
ชิดชอบกับพระเจ้ามินดง ได้เคยพูดตักเตือนว่า มืดกษาเขอลายของคตด้วยกันควรตง
องค์ใดของคตหนึ่งจนเป็นมหาอุปราชเสียให้ปรากฏ มิฉะนั้นหากสันพระองค์คงจะเกิดเหตุ
ด้วยซึ่งราชสมบัติกัน พระเจ้ามินดงทรงรับตอบว่า เป็นการยากอยู่ เพราะตงองค์ไหน
เป็นมหาอุปราช ก็คงถูกฟันของคตกำจัดไม่รอดอยู่ได้ คงใครก็เหมือนนางบพประหาร
ชีวิตคนนั้น จึงยังมีธุระทำอย่างไร ความดีให้เห็นว่าพระเจ้ามินดงทอพระราชหฤทัย
มาแต่ครั้งเจ้าเมงกนเป็นขบถ สันหวงว่าสายโลหิตจะก่อกันมิให้ฆ่าฟันกันเองได้ แต่
มีเคาเงื่อนว่าพระเจ้ามินดงได้หมายตงเชื้อที่จะให้เป็นอุปราชไว้ ๓ องค์ คือ เจ้า
คตอนเซ ซึ่งเป็นลูกยาเขอพระองค์ใหญ่และเป็นลูกเขยมหาอุปราชด้วยพระองค์หนึ่ง
เจ้าเมฆระซึ่งเป็นคนกล้าหาญมีความชอบเมื่อครั้งปราบขบถของคตหนึ่ง เจ้านายยอนซึ่ง
เป็นนักเรียนมีความรักของคตหนึ่ง แะชตของคตด้วยเหตุตงตงไว้กับนายร้อยเอกสะเดเตน
จึงรอหาโอกาสที่จะตงองค์ใดของคตหนึ่งได้โดยเรียบรอย ตำแหน่งรัชทายาทก็เลยว่าง
อยู่ กลายเป็นปัจจัยให้ร้ายแก่พะมาอย่างหนึ่ง

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ ก่อนที่พระเจ้ามินดงจะสวรรคต ๒ ปี พระอัครมเหสีต้นพระ
ชนม เหตุอนนิกเป็นปัจจัยให้ร้ายตงไปกับนางเมืองอกอย่างหนึ่ง ด้วยประเพณีใน
ราชสำนักเมืองพะมา ภรรยาข้าราชการยอมเข้าเฝ้าแทนพระอัครมเหสีเหมือนด้าม
เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน มีโอกาสที่ภรรยาข้าราชการจะทูลกิจธุระของตน ตลอดจนไป
จนถึงด้ามให้พระอัครมเหสีมัททงทราบ พระอัครมเหสีมัททงความทูลแถลงแก่พระเจ้า
แผ่นดินให้เป็นคุณความดีแก่คนเหล่านั้นได้ การทูลทงพระอัครมเหสีจึงเป็นทางอันหนึ่ง
ซึ่งพวกราชการจะขอพระราชทานเคราะห์ ก็พระนางได้ทงทงพระอัครมเหสีนั้น

พระอัยยิกายโอบอ้อมอารีเป็นทนายนักถ้อยของคนที่หายไป ผิดกันกับพระนางชเด-
นนั้นคือพระอัครมเหสีรองซึ่งทรงคุณพระภักดีในอุปัชฌาย์จากพระเจ้าแผ่นดิน แต่มี
นิสัยก้าวร้าวร้ายกาจ ไม่มีนางในใครชอบ กล่าวกันว่าพระนางชเดนั้นคือได้อุปนิสัย
มาแต่มารดาซึ่งเดิมเป็นคนงานขายของอยู่ในตลาด พระเจ้าพาคย์คองได้ไปเป็น
นางห้ามแต่เมื่อยังเป็นหลานเธอแต่เดิยรก็ใคร่ดุ่มหลงถึงตั้งเป็นมเหสีได้โดยวราชย์
นางนั้นมัญญะนิกทำอย่างต่างๆ เมื่อตอนปลายรัชกาล จนพระเจ้าพาคย์คองถูกปลดจาก
ราชสมบัติและยังกล่าวกันต่อไปอีกว่าทราชนัดปายดศรียกาจนนั้น ก็เพราะได้อุปนิสัย
สืบไปจากพระนางชเดนั้นคือ และยังประหลาดคองมาทมิวราชธาองคหนึ่งของราชัน
สืปายดศ เมื่อเสียเมืองพระมาแล้วได้เข้ามาเป็นเนคิบนคคอยู่ณเมืองเมะธำเลง เพ่ง
สันษพเมื่อเร็วๆ นี้ความอุปนิสัยก้าวร้าวร้ายกาจท่านองเคยฉกกัน ดูราวกับรับอุปนิสัย
สืบกันมาถึงชั่วคน นานพิศวง

เมื่ออัครมเหสีสิ้นพระชนม์แล้ว เกิดกตติศัพทว่าพระนางชเดนั้นคองจะได้เลื่อน
เป็นทอัครมเหสี พวกนางในก็พากันหวาดหวั่น ใครมีโอกาสก็ทูลร้องทูลขอพระเจ้า
มินดง ว่าถ้าพระนางชเดนั้นคองได้เป็นอัครมเหสีเห็นจะทนไม่ไหวถึงต้องทูลลาออก พระ
เจ้ามินดงก็ทรงอยู่ ในไม่ช้าพระนางชเดนั้นคองก็ทูลขอเป็นตำแหน่งอัครมเหสี พระเจ้า
มินดงตรัสตอบว่า พระอัครมเหสีทั้งพระชนมมโนได้ทูลขอมิให้ตงพระอัครมเหสีอีก
ได้ตรัสรับคำไว้ จึงเป็นแต่เพียงยศพระนางชเดนั้นคองให้เป็นนางพญาข้างฝั่งนอก และ
พระราชทานเค็ดคตตรชนเดียวให้กน พระนางชเดนั้นคองไม่ได้เป็นอัครมเหสีดังประสงค์
เมื่อทราบวามพวกนางในได้ทูลทักทาน ก็หมายหน้าอาชาตคนเหล่านั้นมา ก็พระ
อัครมเหสีทูลห้ามมิให้ตงพระอัครมเหสีใหม่นั้น เห็นจะทรงรังเกียจอุปนิสัยของพระนาง
ชเดนั้นคอง เกรงว่าจะทำให้เกิดชุ่นเชิญชุ่นในพระราชฐาน แต่ที่จริงก็ไม่บ่งบอกความ

ลำบากได้เพราะพระนางอเนกนาคเป็นมเหสีรองอยู่แล้ว เมื่อไม่มีมิ่งคือกรมเสนาบดีได้
 เป็นใหญ่อยู่นั่นเอง เป็นแต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะออกมารับรองภรรยาข้าราชการเหมือนองค์
 อัครมเหสีเท่านั้น ถึงกระนั้นพวกข้าราชการที่เคยได้ประโยชน์ด้วยให้ภรรยาเพ็ดทูลพระ
 อัครมเหสีมาแต่ก่อนก็หันไปประจบประแจงพระนางอเนกนาคขอให้ช่วยส่งเคราะห์ให้ แม่
 พวกลงนามคดีในหลดคือที่เป็นหัวหน้าข้าราชการก็พากันยำเกรง พระนางอเนกนาคจึงมี
 อำนาจชนในระหว่าง ๒ มหันต์ อาจจะเริ่มคิดถึงเรื่องสืบต้นตอวงศ์แต่ในสมัยนั้นก็ไม่ได้
 ด้วยรู้อยู่ว่าพวกนางในที่เกลียดชังตนมีอยู่มาก หากลูกเขยของเจ้าจอมมารดาคนใดที่
 เป็นอริกันใดเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็คงจะเบียดเบียนให้เดือดร้อนมิรู้ว่าจะสักเพียงใด
 จึงแสวงหาพรรคพวกร่วมคิดการชิงกันตัว ได้ชนนางสนมนครคนหนึ่งชื่อ "แตงดา"
 เป็นที่ปรึกษาามาแต่สมัยนั้น พระนางอเนกนาคจะรู้ตั้งแต่เมื่อใดว่าเจ้าหญิงสุปยาดีธิดา
 รักใคร่ติดพันอยู่กับเจ้าชายดื่บอริกันไม่ปรากฏ แต่เป็นกรณีสำคัญอันหนึ่ง เจ้าชาย
 ดื่บอริเป็นลูกยาเธอชนผู้น้อย ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ที่จะเป็นรัชทายาทและไม่มีคุณวิเศษ
 อย่างอื่น นอกจากได้หนังสือเป็นเปรียญเมื่อทรงผนวชเป็นด้ามเนร เจ้าจอมมารดา
 ซึ่งเป็นธิดาเจ้าฟ้าไทยใหญ่เมืองดื่บอริถูกกวาดต้อนเป็นโทษ ไม่มีใครเป็นผู้สนับสนุน
 เมื่อพระนางอเนกนาคทราบเจ้าชายดื่บอริรักใคร่กันกับพระธิดา ก็เห็นช่องทางที่จะบงก
 กันภัยได้ด้วยคิดอ่านให้เจ้าชายดื่บอริได้ราชสมบัติ ธิดาได้เป็นมเหสี ตัวก็คงได้เป็นใหญ่
 อยู่ในวังอีกต่อไป แต่ซ่อนความคิดนั้นไว้ แแต่ดงกิริยาให้ปรากฏแต่ว่าไม่เอาใจใส่
 ในเรื่องการสืบต้นตอวงศ์ เพราะตัวมีแต่ธิดา พระเจ้าแผ่นดินก็ไม่ทรงระแวงสงสัย
 กรณทกถาวมานกนาพคอง เพราะถ้าหากเจ้าชายดื่บอริได้ชอบรักกับเจ้าหญิงสุปยาดีธิดา
 เหตุการณ์ภายหลังก็อาจกลับเป็นอย่างอื่น บางทีจะไม่ต้องเสียเมืองพระมาอีกเป็นได้

ถึง พ.ศ. ๒๔๒๓ สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระ

เจ้ามิ่งตงพระชนษาได้ ๖๔ ปี ประชวรเป็นบิดเมื่อเดือนสิงหาคม เด็ดจอกอกร่างการ
ไม่ได้หลายวัน เกิดลือกันว่าพระเจ้ามิ่งตงสวรรคต แต่พวกชาววังปกปิดความไว้มิให้
ใครรู้ คนก็คั่นตักใจกันไปทูลพระนคร พระเจ้ามิ่งตงทรงทราบก็ให้พระยงพระองค์เด็ด
ออกทูลพระโรงให้ข้าราชการเฝ้าเห็นพระองค์ เพื่อบรรเทาความตื้นตันของชาวพระนคร
แต่นั้นมาพระอาการก็ทรุดลงโดยลำดับ ถึงเดือนกันยายนผู้รักษาพยาบาลเห็นชัดว่า
จะไม่คืนดีได้ พระนางอเด็นนาคจึงเรียกพวกเสนาบดีประชุมในทรีโพรานเมื่อวันที่ ๓๐
กันยายน บอกพระอาการพระเจ้ามิ่งตงให้ทราบ ดันนิษฐานว่าแล้วคงปรึกษากัน
ต่อไปว่าจะทำอย่างไรที่จะไม่ให้ลูกเธอซึ่งราชสมบัติกัน ก็เห็นควรจะให้เจ้าชาย
ผู้ชายไปคุมขังเสียที่ในวัง จึงให้อูบายให้คนไปทูลตูลูกยาเธอเมื่อวันที่ ๓๑ กันยายน ว่า
พระเจ้ามิ่งตงประชวรหนักตรัสสั่งให้หาตูลูกยาเธอเข้าไปเฝ้า ขณะนั้นจอมมารดาของ
เจ้านายของยานกับเจ้านายของโอ๊กกระแจะคายว่าเป็นกตอุบาย ให้คนไปทูลตูลูกทั้งสอง
องค์ว่าอาจมีภัยอันตรายอย่าให้เข้าไป เจ้าสองคนก็เลยหนีไปอาศัยอยู่ในสถานทูต
อังกฤษ แต่เจ้านายของคองพากันไปในวังตามรับสั่งก็ถูกจับ แต่เห็นจะยังจับไม่ได้ทุก
องค์ในวันที่ ๓๒ นั้น จึงปรากฏในจดหมายเหตุว่าต่อวันที่ ๓๔ จึงได้ตั้งเขาเจ้าไปซึ่ง
รวมกันไว้ ณ สถานแห่งหนึ่งในเขตพระราชวังชั้นนอก ในตอนนั้นเจ้าชายสืบออกถูกจับ
และถูกจำด้วยกนกกับเจ้านายของคอง ๆ จึงมีฉันทยอกอย่างหนึ่งว่านางอเด-
นินนาคจะเพ่งรูเรื่องเจ้าหญิงสุปยาตครกใครกับเจ้าชายสืบในตอนที่ เพราะเจ้าหญิง
สุปยาตครกทูลตำราภาพเพื่อบอกกนกกับเจ้าชายสืบบอกเป็นได้ แต่การที่จับและจำเจ้าชาย
สืบออกเป็นอุบายของพระนางอเด็นนาคเพื่อบอกกนกกับ เพราะในเวลานั้นเจ้านายของค
อื่น ๆ ยังมิได้อยู่ในเงื้อมมือเขาเกรงจะทำร้ายเจ้าชายสืบบอกเป็นได้เหมือนกัน เมื่อ
แรกจับเจ้านายนั้นพวกจอมมารดาเห็นจะเข้าใจกันว่า พระเจ้ามิ่งตงคงสั่งให้จับ จึงรอ

คอยดูอยู่ พอเห็นว่าพระนางขอเด้นนั้นดั่งให้จับ พวกจอมมารตัวก็พากันผาไทห้าม
 เข้าเข้าไปในห้องประจวบเมื่อวันที ๓๘ กันยายน ไปร้องให้ทูลพระเจ้านมดงให้ทรง
 ทราบ พระเจ้านมดงตกพระทัยจนดำมารดลูกชนประทับได้ ครั้นเรียกอาตมณ
 เข้าไปให้เขียนพระราชโองการสั่งให้ปล่อยเจ้านายลูกยาเธอไปเข้าหามดทุกองค์ พระ
 นางขอเด้นนั้นดอกับพวกเด่นาคก็ไม้อาจขัดพระราชโองการก็ต้องถอดเครื่องแว่นจำปล่อย
 ให้เจ้านายเข้าไปเฝ้าตามรับสั่ง เมื่อพระเจ้านมดงทอดพระเนตรเห็นลูกยาเธอทุก
 พระองค์แล้วครั้นสั่งให้เจ้าเมษระอยู่ฟังแทนเจ้านายพี่น้อง และครั้นให้อาตมณ
 เขียนพระราชโองการอีกฉบับหนึ่ง ทรงตั้งให้คอนเซเป็นผู้สำเร็จราชการครของหัว
 เมืองฝ่ายเหนือ เปรียบเหมือนมณฑลพายัพ ให้เจ้าเมษระเป็นผู้สำเร็จราชการหัว
 เมืองฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ เปรียบเหมือนมณฑลจันทบุรี และให้เจ้านายของยาน
 เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝ่ายตะวันตกเฉียงใต้ เปรียบเหมือนมณฑลนครศรี
 ธรรมราช ให้มีอำนาจเป็นอิสระทั้งสามองค์ เจ้านายที่เป็นชนผู้น้อยรองลงมาใคร
 จะสมัครอยู่กับเจ้าพองคไหนดในสามองค์นั้นก็ให้ไปอยู่ด้วยกัน แล้วครั้นสั่งพวกลูก
 เธอว่า เมื่อไรเจ้าจอมมารตัวกับเจ้าพองคองคหญิงแล้ว ให้พากันรีบออกจาก
 เมืองมณฑลเดไปในวันนั้น พระราชทานเรือกำปั่นไฟของหลวงให้เป็นพาหนะพวกจะ
 ดำแต่ละทรงกำชับในที่ลุดว่า เมื่อออกไปครองเมืองแล้ว ถึงใครจะอ้างรับสั่งเรียกหา
 ถ้าไม่เห็นลายพระหัตถ์เป็นสำคัญก็อย่าให้เข้ามาในราชธานีเลยเป็นอันขาด ก็ในเวลา
 นั้นพระนางขอเด้นนั้นดอพยายามอยู่ ได้ยินกระแสรับสั่งพระเจ้านมดงนั้นก็ตกใจ แต่จะ
 ได้ปรึกษาพวกเด่นาคก่อน หรือจะคิดอ่านแต่กับขุนนางคนสนิทไม่ปรากฏ ปรากฏ
 แต่ว่าเมื่อเจ้านายลูกยาเธอไปจากที่เฝ้าแล้ว พากันไปลาเจ้าจอมมารดาเจ้าพองคองค
 ชาย มีพวกทหารกรูกันเข้าไปจับเดินแต่เจ้าชายสืบอันหาจับไม่ และครองพระนาง

อเดนนิดอไม่ได้ประมาณเช่นหนหลัง ให้ทหารเที่ยวไปคุมนางในค้ำหนกมิให้ใครขึ้นไป
 ทูลร้องทุกข์ได้อีก ทพระราชมณเฑียรก็มิให้ใครขึ้น นอกจากพวกของตนเข้าไปใกล้ที่
 ประทับพระเจ้านมดง แล้วพระนางอเดนนิดอไปปรึกษาเสนาบดีถึงพระราชโองการทำให้
 เจ้า ๓ องค์ไปครองหัวเมือง ก็เห็นพร้อมกันว่าถ้าปล่อยให้ไปก็เหมือน “ปล่อยเสือ
 เข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ” พระเจ้านมดงสวรรคตลงเมื่อใดก็คงเกิดแย่งชิงราชสมบัติ
 ถึงรบพุ่งฆ่าฟันกันเป็นศึกกลางเมือง จึงโปรดพระราชโองการให้ชวนเสด็จ ฝ่ายพระเจ้า
 นมดงดำคึกว่าพวกถูกยาเบื่อพิษภัยได้แล้วก็กลัววิตก เค้ากันว่าในวันต่อมาอีกสอง
 สามวันครีตปรารภอีกว่า “บ้านเห็นจะถึงบ้านเมืองแล้ว” ก็ไม่มีใครทูลความจริงให้
 ทรงทราบ ครั้นนั้นครีตพิจารณาว่า พระเจ้านมดงทรงดำริพระราชโบายอย่างไร จึงให้
 ถูกยาเบื่อไปปกครองเมืองเป็นอิสระระแวกกัน ๓ ก๊กเช่นนั้น พิศุระห์ผู้จะเป็นได้ต้องอย่าง
 อย่างหนึ่งประสงค์จะให้อยู่เสียห่างไกลกัน เพื่อจะให้รบพุ่งกันยากขึ้น ถ้าหากพระ
 องค์สวรรคต ผู้คนในราชสำนักต้องโศกโศกโศกมากก็พร้อมกันถวายราชสมบัติแก่พระ
 องค์นั้นก็จะได้อำนาจของกันพระองค์ อีกสององค์จะได้ครองเมืองอย่างเป็นประเทศราช
 ไม่จำเป็นจะต้องแย่งชิงราชสมบัติกัน มิฉะนั้นอีกอย่างหนึ่ง พระเจ้านมดงยังเชื่อ
 พระพุทธรูปว่าจะหายประชวร ให้ถูกยาเบื่อแยกไปอยู่ตามหัวเมืองแล้วพอให้พิษภัย
 เมื่อหายประชวรแล้วจึงคิดจะตั้งมหาอุปราชก็เป็นได้ เมื่อจบเจ้านายหนหลังได้แล้ว
 ดังกล่าว — ๕ วัน พระนางอเดนนิดอให้เสนาบดีทำฎีกาเข้าขอทูลขอให้ทรงตั้งเจ้าชาย
 สืบมาเป็นพระมหาอุปราช แล้วรับฎีกานั้นเข้าไปถวาย พระเจ้านมดงก็ทรงเสียใจไม่ตรัสว่า
 ประการใด แต่เวลานั้นพระเจ้านมดงประชวรเพียบอาการหนักอยู่แล้ว พระนางอเด-
 นิดอจึงกล่าวอย่างรีบร้อนบอกเสนาบดีว่า พระเจ้านมดงทรงเห็นชอบด้วย ก็ประกาศตั้ง
 เจ้าชายสืบมาเป็นมหาอุปราชก่อนพระเจ้านมดงสวรรคตสัก ๗ วัน แต่รู้กันเพียงในพระ

ราชฐานเท่านั้น ถึงวันที่ ๓ ตุลาคม พระเจ้ามินดงก็สวรรคต ทำพิธีอยู่ ๗ วัน แล้ว
เชิญพระบรมศพแห่ไปบรรจุณที่ที่สร้างขึ้นใหม่ มีกระบวนแห่พระเจ้าน้องทรงยาน
นำตามกระบวนแห่พระบรมศพไป คนทั้งหลายเห็นพระองค์จึงรู้ว่าพระเจ้าด๋มบ่อได้รับ
รัชทายาท เมื่อเสร็จการบรรจุพระบรมศพแล้วพระนางอเตนนั้นดอ ก็ให้ทำพิธีอภิเษก
สมรสพระเจ้าด๋มบ่อกับเจ้าหญิงสุปยาคนยี้และเจ้าหญิงสุปยาดัก

การราชาภิเษกอยู่ถึง ๕ ปีจึงได้กระทำ ทงนคงเนื่องด้วยบ้านเมืองไม่อยู่ใน
ฐานะที่จะกระทำได้ เมื่อวันฉดยณะเพาะส่วนของพระองค์พระเจ้าด๋มบ่อ เติบโตได้อยู่ในฐานะ
ที่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ที่ผู้ใดมีศรัทธาใครเจ้าหญิงสุปยาดักก็ประสงค์เพียงแต่จะได้ไป
เป็นชายา เมื่อญเคราะห์กรรมจึงให้ไปเป็นเจ้าแผ่นดิน ชื่อนักนำพิศวงเหมือนกัน

เมื่อพระเจ้าด๋มบ่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินบ้านเมืองก็สงบอยู่ ด้วยคนทั้งหลายสำคัญ
ว่าพระเจ้ามินดงมอบเจนนราชสมบัติพระราชทาน เป็นแต่ประหลาดใจกันว่าเหตุใด
ไม่ทรงตั้งลูกยาเธอที่เจริญพระชันษาและทรงคุณวุฒิยิ่งกว่าเจ้าชายด๋มบ่อเป็นรัชทายาท
ส่วนของพระเจ้าด๋มบ่อเองก็ไม่สามารถจะบังคับบัญชาราชการ ด้วยมิได้เตรียมพระองค์ที่จะ
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน อำนาจราชการจึงตกอยู่ที่พระนางอเตนนั้นดอ พอเสร็จงานบรมศพ
ก็สั่งให้จับพวกนางในที่ผูกพยานาตไว้เอาไปจำขังทั้งหมด แต่ในชั้นนั้นมีได้คิดจะฆ่าฟัน
ด้วยปรากฏว่าให้สร้างเรือนจำขึ้นใหม่ที่ใหม่ดัง สำหรับจะได้ขังเจ้านายองค์ชายและนาง
ในที่ถูกจับไว้ แต่เมื่อความจริงรู้กันแพร่หลายออกไปนอกวง ว่าพระเจ้าด๋มบ่อได้ราช-
สมบัติเพราะพระนางอเตนนั้นดอให้กลอุบาย ทั้งให้จับเจ้านายกับนางในไปขังไว้มากก็
เกิดหวาดหวั่นกันไปทั่วทั้งพระนคร กรณที่ปรากฏภายหลังจนให้สันนิษฐานว่าทุก
อย่างเห็นจะได้ว่ากล่าวกับเสนาบดีพระม้านั่งแต่แรกจับเจ้านายเข้าไปถึง แต่ฝ่ายพระม้านั่ง
คงแก้ว่าถ้าไม่จับเอาไปคุมไว้เสียเกรงจะเกิดรบพุ่งชิงราชสมบัติกัน ทุกอย่างก็เห็นจริง

กันอยู่ ก็เจ้านายลูกยาเธอของพระเจ้ามินทงนันทน์ แต่ครองคฤหัสถ์เป็นชนชั้นใหญ่
มีผู้คนเป็นบริวารมาก เมื่อพวกบริวารรู้ว่าเขาจงใจเอาเจ้านายของตนไปก็เป็นที่
ขรรคมคาทพากัน โกรธเคือง คิดจะแก้ไขเอาเจ้านายของตนออกจากคุกมั้ง จึงมีความ
ลำบากเกิดขึ้นเป็นปัญหา ว่าควรทำอย่างไรให้ปลอดภัยในการที่จับเจ้านายไว้ ใน
หนังสือบางเรื่องว่าพระนางอเตนนั้นคบกับพระเจ้าลัทธิบ่อปรกษาเสนาบดีทงหมด บางเรื่อง
ว่าปรกษาแต่เสนาบดีที่เป็นตัวสำคัญ เสนาบดีคนอื่นมิได้รู้ แต่ท่านองจะเห็นพ้องกัน
ว่า ถ้าปล่อยเจ้านายออกไปก็คงไปคิดขบถ ถ้าจึงไว้พวกบริวารก็คงคิดขบถ เมื่อ
ปรกษาหาทางป้องกันพระนาง อเตนนั้นคบกับมนตรีแดงตาเห็นว่า จำต้องคิดค้นเหตุด้วย
การฆ่าเจ้านายเหล่านั้นเสียตามเยี่ยงอย่างทพม่าเคยทำกันแต่โบราณ พระเจ้าลัทธิบ่อ
เสนาบดีคนอื่นไม่เห็นชอบด้วย แต่ไม่ดามารจะหาอุบายอย่างอื่นได้ก็ค้องยอมอนุมัติ
ขอชีวิตไว้แต่เจ้านายที่ยังเป็นเด็ก ไม่มีใครคิดเห็นว่าควรคิดค้นเหตุที่เคยใช้กว่ำรยบี่มา
แล้ว จะให้ร้ายแก่บ้านเมืองในสมัยเมื่อฝรั่งต่างประเทศมีอำนาจมาแทรกแซงอยู่
จึงให้ฆ่าเจ้านายเหล่านั้นในที่ที่เป็นอริกันกับพระนางอเตนนั้นคือ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๒๓ ฆ่าอย่างทารุณเหมือนเช่นว่า “ตัดหนามไม้ไว้หน่อ” เจ้าชายองค์ใด
ถูกฆ่า จอมมารดาและลูกกับทงเจ้านององค์หญิงของเจ้าชายองค์นั้นถูกฆ่าด้วย แม่
จันชนนางที่เป็นญาติสนิททางฝ่ายจอมมารดาจับฆ่าเสียเหมือนกัน จำนวนเจ้านายกับ
ญาติวงศ์ที่ถูกฆ่าครั้งนั้น รวมกันถึงราว ๘๐ คน ว่าฆ่ากันอยู่ ๓ วันจึงหมด เพราะช้อน
ฆ่าทีละวันแต่เวลาดวงจันทร์จะขึ้นให้พวกชาวเมืองรู้ แต่จอมมารดาจับเจ้านองหญิง
ต้ององค์ของเจ้านายของยาน เจ้านายองค์ไหนไปได้นั้น ให้เอาไว้เป็นคัวจำนายนังไม่ฆ่า
แต่ถูกจำขังต่อมาถึง ๘๖ ปีจนถึงเมืองพม่า อังกฤษสั่งให้ปล่อยจึงพ้นเวรจำ

การที่ฆ่าเจ้านายครั้งนั้น พอข่าวรอดออกมาข้างนอกคนทั้งหลายก็ตกใจกันทั่วไป
ทงพม่าชาวเมืองและชาวต่างประเทศ มีแต่เคียดชังของอังกฤษแต่พอรู้แน่ว่าฆ่าเจ้านาย

กับเขียนหนังสือห้ามปรามไปยังเสนาบดีพระมา และบอกไปในหนังสือว่า ถ้าไม่
 ปรารภนาจะให้เจ้านายองค์ใดอยู่ในเมืองพระมา อังกฤษจะยอมรับเขาไปไว้เสียคนเดียว
 ขอแต่อย่าให้ฆ่าฟัน ถ้าห้ามไม่ฟังอังกฤษกับพระมาก็คงขาดไมตรีกัน เมื่อหนังสือที่
 ทูลอังกฤษมาถึงในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ เมื่อทางนั้นมาถึงแล้วแล้วแต่วันที่ ๑๘ จึงช่วย
 ชีวิตเจ้านายไว้ไม่ได้ ฝ่ายเสนาบดีพระมาได้รับจดหมายทูตอังกฤษเมื่อเวลาว่างเลยเสีย
 แล้ว ก็ได้แต่ตอบว่าเมืองพระมามีพระมหากษัตริย์ปกครองเป็นอิสสระ ถือว่าบ้านเมือง
 สำคัญยิ่งกว่าบุคคล เมื่อบ้านเมืองจะเกิดการจลาจลก็ต้องระงับตามประเพณี เพื่อ
 จะรักษามันเมืองและพระเจ้าสั่งมาให้พ้นภัย ขออย่าให้กะทบกระเทือนไปถึงทางไมตรี
 ทูตอังกฤษก็ได้แต่บอกไปยังรัฐบาลของตน ว่าพระเจ้าสั่งบอทำให้บ้านเมืองเกิดยุคเชญ
 มุเห็นกันมากกว่าสมควรจะเอาออกเสียจากพระราชบัลลังก์ และให้เจ้านายของยานทั้น
 ไปได้ และที่อังกฤษส่งไปไว้คนเดียวนั้นมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระมาตามที่พระเจ้ามินดง
 ทรงคาดหมายไว้ บ้านเมืองจึงจะกลับเรียบร้อยได้ดังเดิม อังกฤษเจ้าเมืองพระมาได้ก็
 เห็นเช่นนั้น แต่เมื่อบอกไปยังอินเดีย ไปประจวบเวลากับที่อังกฤษกำลังทำสงคราม
 คิดพันกับประเทศอัฟกานิสถานทางฝ่ายเหนือ ไม่อยากจะให้เกิดรบพุ่งกับพระมาอีกทาง
 หนึ่งในขณะเดียวกัน จึงอนุญาตเพียงให้ "ลดธง" ถอนทูตมาเสียจากมณฑล เมื่อ
 เดือน ตุลาคม พ. ศ. ๒๔๒๒ แต่เมื่อในปีต่อมาทางกรุงลอนดอนเปลี่ยนรัฐบาล
 พวกกบฏเบอร์ดซิงมัวดยังเร่งเกลี้ยการรบพุ่งได้เป็นใหญ่ และข้าศึกของผืนใจทำสงคราม
 ทางอาฟริกาได้และยับยั้ง อังกฤษจึงระงับความคิดที่จะรุกรานพระมาอยู่หลายปี

ในเมืองพระมาเองตั้งแต่เจ้าเจ้านายแล้วพระนางอเดนนิตก็เกิดหวาดหวั่น ด้วย
 รู้ว่ามีคนโกรธแค้นมากจะเกิดขบถ จึงแนะนำพระเจ้าสั่งบอให้ตั้งมนตร์แดงดาซึ่งเคยเป็น
 คู่คิดกันมาแต่ก่อนเป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหาร และให้เป็นผู้นำการรักษาราช

นครด้วย แต่พระนางอเดณันต์มีอำนาจลึกลับอยู่ไม่นานเท่าใด พอราชินีผู้ปาลิต
 กับพระเจ้านิโบลันต์แล้ว ก็เอากิจการฝ่ายในราชฐานไปบัญชาเสียเอง ไซ้แต่เท่า
 นั้นยังเออมนไปเกี่ยวข้องถึงกิจการฝ่ายหน้า ด้วยอาจจะว่ากล่าวให้พระเจ้านิโบลันต์ทำตาม
 ก้อยคำได้ เมื่อแต่งดาหุณคย์เห็นราชินีผู้ปาลิตมีอำนาจมากจนเกินหน้าประจบประแจง
 จนได้เป็นที่ปรึกษาหารือของราชินีผู้ปาลิตเหมือนเช่นเคยเป็น ที่ปรึกษาของ พระ นาง
 อเดณันต์มาแต่กาลก่อน ราชการบ้านเมืองก็ลึกลับอยู่ทุกคณทง ๓ คือพระเจ้า
 นิโบลันต์ กับราชินีผู้ปาลิตและแดงดาหุณคย์ เลยเป็นเหตุให้เจ้านายคณทงทอลอย
 การปกครองบ้านเมืองก็ผันแปรเสื่อมทรามลงจนเห็นปรากฏแก่คนทั้งหลาย จึงมีคนจำ
 พวกหนึ่ง คบคิดกับพวกชาวเมืองพระมาได้ให้ไปเชิญเจ้านายของยานมาปราบยุคเข็ญ คน
 เหล่านั้นรับจะเป็นกำลังรบเอาราชสมบัติถวาย จะอย่างไรก็ตามความปรากฏว่า เจ้านาย
 ของยานกับเจ้านายของโอ๊กอนุชาห์มาได้จากกันโดยง่ายตาย ทำให้เห็นได้ว่า
 อังฤษหฺรเห็นเป็นใจด้วย หนังสือของอังฤษหฺรที่ว่าถึงเรื่องนี้ก็ได้ปฏิเสธหรือรับรองทั้งสอง
 ด้าน แต่ใน พ. ศ. ๒๔๒๕ นั้นเชิญเจ้านายของยานมาประชันรบเสียที่เมืองพระมา
 เหลือแต่เจ้านายของโอ๊กออกเป็นหัวหน้าพวกรบ ต่แดนเมืองพระมาเห็นชนไปได้ไม่เท่าใด
 พระมาเห็นไม่ใช่เจ้านายของยานก็ไม่พอใจด้วย เจ้านายของโอ๊กทำการไม่สำเร็จก็ต้องกลับ
 ไปอินเดีย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเจ้านายของโอ๊กเป็นคนกษัตริย์ ไม่มีใครนับถือมาแต่ก่อน
 เรื่องนี้ถ้าจะว่าไปว่าเป็นเคราะห์กรรมของเมืองพระมาก็ได้ก็อย่างหนึ่ง ถ้าเจ้านายของยาน
 ไม่สิ้นชีพเสียก็อาจได้เมืองพระมา แม้อังฤษหฺรจะว่าไม่รเห็นเป็นใจด้วยแต่แรก ก็คงเข้า
 ออกหนุนในชนหลัง เมื่อเห็นผู้คนในเมืองพระมาเข้าด้วยมาก เจ้านายของยานได้เป็นเจ้า
 แผ่นดิน เมืองพระมาก็เห็นยังไม่เสีย

กรณีที่เกิดขึ้นตรงเจ้านายของยานนั้น เป็นความจริงให้แดงดาหุณคย์ตั้งให้สืบ

ส่วนเอาตัวผู้เห็นเป็นใจในการรบถ คับขุนนางที่ในกรุงและหัวเมืองมาได้ถูกไว้กว่า
 ๓๐๐ คน การรบถกตั้งไปได้คราวหนึ่ง แต่ถึงบทลงกมพวกพระมาคคชบถอก คราว
 หมายจะไปเชิญเจ้าเมืองขุนซ่งหนีไปอยู่คนเดียวแต่รัชกาลพระเจ้ามนตงมาเป็นหัวหน้า
 เมืองพระมา กิตติศัพท์ทราบถึงแดงดาหุณคัย ว่าพวกขุนนางที่ถูกขังค้อยจะแหกคุกออก
 มาช่วยเจ้าเมืองขุน พอได้ข่าวว่าเจ้าเมืองหนีจากแดนอังกฤษมาอาศัยแดนฝรั่งแล้วอยู่
 ที่เมืองจันทนครใต้เมืองกตกดาอันเป็นเมืองท่าทะเลลงเรือมายังเมืองพระมาได้ แแดงดา
 หุณคัยก็คิดกลอุบายทำให้ปรากฏว่านักโทษแหกคุก ให้เอาไฟเผาคุกครอบนักโทษ
 ในนั้น ใครหนีออกมาได้ก็ให้พ้นเสีย จำนวนคนที่ถูกขังมาครั้งนั้นรวมทงผู้ถูกตั้งด้วย
 ว่าเป็นพวกขบถและที่เป็นนักโทษสำญตายกว่า ๓๐๐ คน ก็เกิดความสยดสยองขึ้น
 ความเชื่องในรัฐบาลทั่วไปทางอาณาเขตประเทศพระมา ด้วยเห็นว่าพระเจ้าดบ
 ปกครองบ้านเมืองไม่ได้เป็นแน่แล้ว แต่นักเริ่มเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม ผู้ร้ายบาง
 พวกก็มาจวนตงรอยคงพนเทยพลันระดมจนถึงที่ใกล้ ๆ ราชธานี พวกหัวเมืองไทย
 ใหญ่ ก็ พา กัน แข่ง เมือง ขน หลาย แท่ง ที่ สุด พวก จัน ลง มายึด เมือง บา โม
 ที่แดนต่อแดนก็ไม่สามารถจะยกทัพไปจับได้ เพราะต้องปราบปรามโจรผู้ร้ายภายใน
 ในหัวเมืองนั้นใน และต้องระวังรักษาพระนครไว้ มิให้เกิดขบถ แม้พระเจ้าดบ
 ก็ไม่กล้าเสด็จออกนอกราชวัง ถึงกับสร้างหอสูงขึ้นทรมราชมนเฑียรสำหรับเสด็จ
 ขึ้นทอดพระเนตรพระนคร เมื่อบ้านเมืองระส่ำระสายดังกล่าวมาก็เคยเป็นปัจจัยให้
 เงินผลประโยชน์แผ่นดินได้ตกต่ำลงจนไม่มีจะพอใช้จ่ายในราชการ ในหนังสือฝรั่ง
 แต่งยังอ้างเหตุอย่างหนึ่งว่า เพราะราชันผู้ปลายัดชอบซื้อของแปลก ๆ ผู้ร้ายผู้ร้าย
 ไม่เสียตายเงิน แต่แรกพระเจ้าดบด้วยราชย์พวกเสนาบดีคิดคงวิธีทางงบประมาณ
 จากัดเงินพระเจ้าแผ่นดินทรงใช้สอย ราชันผู้ปลายัดทูลพระเจ้าดบให้ทอดเสนาบดี
 กระทรวงคลังเสีย แต่นักเรียกเงินใช้ตามชอบใจเลยเป็นช่องให้พวกชาวต่างประเทศ

ตั้งของจากยุโรปมาขายเอาค่าไร เงินทองจึงได้ขึ้นเปิดออกไปด้วยเหตุนี้ชกประการ
หนึ่ง เมื่อเงินในพระคลังไม่พอให้คิดออกสัสดากินแบ่งที่ในเมืองมณฑลก็ได้ทำไร
ไม่พอความต้องการ จึงให้เตงดาหุ่ยคัยคิดหาเงินผลประโยชน์แผ่นดินด้วยประการ
อย่างอื่นอีก เตงดาหุ่ยคัยไปตรวจเห็นจำนวนเงินที่ควรได้จากป่าไม้สัก ซึ่งอนุญาต
ให้บริษัทอมเบเบอรมาอังกฤษทำคังคาง และไม่ได้ตามพิภักเพราะบริษัทเขาเปรียบ
ด้วยประการต่างๆ จึงให้ตรวจบัญชีคิดจำนวนเงินตามซึ่งเห็นควรจะได้จากบริษัทอม
เบเบอรมา แล้วเรียกเอาถึง ๒,๓๐๐,๐๐๐ รูปี บริษัทร้องทุกข์ต่อเจ้าเมืองพะม่าได้
เจ้าเมืองพะม่าได้ขอให้ทั้งต้องฝ่ายพร้อมกันตรวจบัญชี ถ้าเห็นผิดกันอย่างไรให้ตั้ง
อนุญาตตุลาการตัดสิน ฝ่ายพะม่าไม่ยอมและเข้าขัดขวางการที่บริษัทอมเบเบอรมา
ทำป่าไม้ รัฐบาลอังกฤษจึงยกเรื่องทพะม่าทำแก่บริษัทอมเบเบอรมาจนเป็นเหตุเข้า
รุกรานเมืองพะม่า แต่เหตุที่จริงนั้นเป็นเรื่องหนึ่งต่างหากทีเดียว เกิดเคตต์มยนั้นประ
จวบเวลาพวก "คณะหาเมืองชน" ในประเทศฝรั่งเคตต์มยอำนาจชน คิดจะเอาแผ่นดินระ
หว่างประเทศอื่นเดียวกับจีนเป็นอาณาเขตต์ ของ ฝรั่งเคตต์มยเหมือนอย่างทอนเตยเป็นเมือง
ชนของอังกฤษ เริ่มทำตามความคิดด้วยตนเองตั้งเกยก่อน ก็ฝรั่งเคตต์มยทางไมตรี
กับพะม่ามาเคตต์มยพระเจ้านั้นดงแล้ว ถึงรัชกาลพระเจ้าบ็อมเมอเหตุการณ์ต่างๆทำ
ให้พะม่าขึ้นหมองกับอังกฤษ ฝรั่งเคตต์มยเห็นได้ทักคังคนสำคัญในคณะหา เมืองชนมาเป็น
กงสุตฝรั่งเคตต์มย เวลานั้นไม่มีทูตผู้แทนรัฐบาลอังกฤษกัตขวางอยู่ณ เมืองมณฑลเด นั้น
ว่าเป็นเคราะห์กรรมได้อีกอย่างหนึ่ง กงสุตฝรั่งเคตต์มยเห็นได้ทักเขาประจบประแจงเกลย
กล่อมพะม่า ด้วยรับจะชักชวนมหาประเทศในยุโรปให้ช่วยกันกัตขวางมิให้อังกฤษทำ
ร้ายเมืองพะม่า หรือถ้าพะม่าจะต้องรบกับอังกฤษ ฝรั่งเคตต์มยจะให้กองทัพทงตั้งเครื่อง
ศัสตราวุธมาช่วยพะม่าโดยทางบกจากเมืองตงเกย ก็เวลานั้นรัฐบาลพะม่าต้องลำบาก

อยู่ทั้งภายในบ้านเมืองและหว่านอยู่ว่าอังกฤษจะมารุกราน พระเจ้าด้บ่อให้เสนาบดี
ปรึกษากัน ฝ่ายหนึ่งมีกนเมงหวนคัยอกรรมหาเสนาบดีฝ่ายพลเรือนซึ่งเบนชาหลวงเดิม
พระเจ้ามิงตงเป็นต้น ไม่เชื่อว่าฝรั่งจะช่วยให้ตั้งว่า เห็นควรจะรักษาทางไมตรี
ไว้กับอังกฤษ อีกฝ่ายหนึ่งมีเตงคาหวนคัยอกรรมหาเสนาบดีฝ่ายทหารเป็นต้น เชื่อว่า
ฝรั่งจะช่วยให้พระม้าวอังกฤษก็ไม่กล้ารุกราน พระเจ้าด้บ่อกับราชินีสุปยาดตเชื่อตามความ
คิดของเตงคาหวนคัยก็เกิดสงครามขึ้นกับฝรั่ง นัยว่าถึงกับกองทัพฝรั่งเข้า
เข้าพระเจ้าด้บ่อและราชินีสุปยาดตในทรีโหฐานได้นองนิล เป็นปัจจัยให้ฝรั่งได้รบ
ถึงที่ต่าง ๆ ในเมืองพะม่า คือทำทางรถไฟและตั้งธนาคารออกธนบัตรเป็นต้น เมื่อ
เวลานั้นทางประเทศอังกฤษพวกคณะดิเบอรัตต้องออกและพวกคอนเซอเวตีฟกลับเข้า
เป็นรัฐบาลเห็นว่าถ้าเฉยอยู่อังกฤษกับฝรั่งก็จะต้องรบกันด้วยเรื่องเมืองพะม่า จำต้อง
ตัดต้นเหตุด้วยเอาเมืองพะม่าเป็นของอังกฤษเสีย จึงอนุญาตให้รัฐบาลอินเดียพะม่า
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘

ถ้าวาดงศการณททาให้เสียเมืองพะมามี๔คน คือพระเจ้าด้บ่อราชินีสุปยาดต
พระนางอเดนนคอ และเตงคาหวนคัย ก็ต้องรบทุกขโทษเป็นผลกรรมทุกคน พระเจ้า
ด้บ่อถูกเนรเทศไปอยู่ ณ เมืองรัตนคร ในอินเดียถึง ๓๐ ปี ต้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘
ราชินีสุปยาดตก็ถูกเนรเทศไปอยู่เมืองรัตนคร จนพระสวามีสิ้นพระชนม์แล้วจึงกลับมา
เมืองพะม่าอยู่ ณ เมืองวางกุ้งจนสิ้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ พระนางอเดนนคอถูก
เนรเทศไปอยู่อินเดียแต่กล่าวกันว่าเกิดไปวิวาทกันขึ้นกับราชินีสุปยาดต ถูกส่งกลับ
คุมไว้ที่เมืองเมาระถาถึงจนสิ้นพระชนม์ ส่วนเตงคาหวนคัยก็ถูกส่งไปคุมไว้ ณ เมืองคัค-
คิกมาในอินเดีย จนเมื่อเจ็บจนจะตายจึงปล่อยให้กลับมาตายที่บ้านเดิมเมืองมณฑล

ในชั้นนั้นพิจารณาตามเรื่องทีปรากฏ คำนวณแต่พระเจ้าสิบเอ็ด เพราะอดีตกรรมนำให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินโดยมิได้อยู่ในฐานะหรือมีความประสงค์ เมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วก็ไม่ได้ทำบาปกรรมอันใดโดยดำฟังพระองค์ ถูกแต่คนอื่นเขาข่มขืนให้ทำ ก็ทำไปด้วยความซัดเซอ แต่ความซัดเซอากเป็นอุปนิสัยในพระองค์มีมาเองโดยธรรมดาที่มากองรับทุกข์โทษภัยอย่างร้ายแรง และเสียดพระเกียรติยศปรากฏอยู่ในพงศาวดารเกินกว่าความผิด จึงคำนวณยิ่งกว่าคนอื่นทั้งสิ้น.

โปรดทราบ

“วงวรรณคดี”

ฉบับประจำเดือน มีนาคม เมษายน และ กรกฎาคม

ไม่มีที่สำนักงานแล้ว

ถ้าท่านต้องการได้ “วงวรรณคดี” กรุณาไป
รับออกรับเป็นสมาชิกเสียโดยเร็ว.

โหวหารักของกวี

โสรวาร

ความรักและกวีมีอยู่ประจำโลก มีในมนุษย์ทุกสมัย ทุกเพศ ทุกชาติ ทุกภาษา เมื่อรักเกิดขึ้นในดวงจิตต์ มนุษย์ก็ระบายอารมณ์รักออกด้วยวิธีต่าง ๆ กันแต่สรุปรวมแล้วก็เหมือนกันทั้งโลก ความรักนั้นท่านว่าเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของศิลปะ และกวีก็คือศิลปินจำพวกหนึ่ง มนุษย์ประเภทกวีมีกวีระบายรักออกเป็นถ้อยคำร้อยกรองอันวิจิตร นับเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง เรียกว่าอักษรศิลป์ และศิลป์แห่งการแต่งรักด้วยถ้อยคำอันวิจิตรพิศดารนั้น กวีทุกชาติย่อมระบายออกมาเป็นโหวารทำนองเดียวกันโดยมิได้นัดหมาย โดยอยู่คนละมุมโลก คนละยุคคนละสมัย ดังจะยกโหวารรักของกวีไทยและกวีฝรั่งมาเทียบกันให้เห็น กวีไทยคือสุนทรภู่ (พ.ศ. ๒๓๒๘ - ๒๓๘๘) กวีเอกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงสยาม กวีฝรั่งคือ Joshua Sylvester (พ.ศ. ๒๓๐๖ - ๒๓๓๖) กวีในรัชสมัยของพระนางเจ้าเอลิซาเบธแห่งกรุงอังกฤษ ระยะเวลาดำเนิดของกวีทั้งสองห่างกันถึง ๒๒๓ ปี และระยะบ้านเกิดเมืองนอนก็ไกลกันคนละทวีป สุดหล้าฟ้าเขียวสำหรับสมัยนั้น แม้กระนั้นแนวคิดในเรื่องรักก็ยังเป็นแบบเดียวกันได้ นี่แหละธรรมชาติของความรัก และธรรมชาติของมนุษย์โลก.

กลอนจาก "นิราศพระปฐม" ของสุนทรภู่

“ मैंเป็นไม้ให้ฟ้าได้เป็นนก
 मैंเป็นนารีผดวิมลจันทน์
 मैंเป็นบวคคพเบเนเมงก์

ให้ได้กักกั้งไม่อยู่ไพรสันต์
 ขอให้ฉันเป็นพระยาวิชาธร
 ได้ชนชู้สุมชมเกสร

เป็นดาวพวงเป็นมังกร

ได้เขยขึ้นชมทะเลทุกเวลา

เป็นกาน้ำใจใครเป็นหงส์

จะได้ดังดังอยู่คู่หา

เป็นเนื้อเย็นเป็นเทพธิดา

พร้อมอาศัยเงินที่เปื้อนเทวัญ — — ”

Sonnet เรื่อง “Love's Omnipresence” ของ J. Sylvester ซึ่งดองกอด
เป็นกตอนไทยคดีดังนี้:—

Were I as base as the lowly plain,

เป็นพลาเหมือนดงพนทราปตา

And you, my Love, as high as
heaven above,

และยอดรักสูงดาดอยสวรรค์

Yet should the thoughts of me your
humble swain

ความคิดถึงถึงผู้ต่ำครน

Ascend to heaven, in honour of my
Love.

ยังคดงฟ้าเพื่อเชิดนางคราญ

Were I as high as heaven above the
plain,

เป็นพสูงเพียงนภาเดอหัดคำ

And you, my Love, as humble and
as low

และงามต่ำต่ำเคียงมัจฉา

As are the deepest bottoms of the
main,

เพียงท้องสมุทรลึกด้นพื้นประมาณ

Whereso' er you were, with you my
love should go,

เจ้าอยู่ไหนรักพินิจติดตามไป

Were you the earth, dear Love, and
I the skies

เมื่อน้องเป็นปฐพีพี่เป็นฟ้า

My love should shine on you like
the sun,

รักของพี่จะส่องหล้าเหมือนสุริยได้

And look upon you with ten
thousand eyes

เฝ้าแต่โฉมโฉมพันด้วยหมื่นพัน

Till heaven wax'd blind, and till
the world were done.

ครวญฟ้าไข่มืดดินดินทะลาย

Whereso'er I am, below, or else
above you

ถึงพี่อยู่แดนดินถิ่นไหนไหน

จักทำได้หรือส่งพันโฉมฉาย

Whereso'er you are, my heart shall
truly love you.

ถึงน้องอยู่แห่งไหนพี่ไม่วาย

ใจจดจายสุดสวาทไม่ขาดเคย.

“ไชยณรงค์”

(ร้านหนังสือเก่าๆ พาดงกรณมหาวิทยาลัย)

มูมอนด์สาววัยประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน

จำหน่ายอาหารฝรั่ง เครื่องดื่มต่างๆ

รับจัดการเลี้ยงอาหาร และน้ำชา ทั้งในและนอกสถานที่

ของขวัญ วรรณคดี

ประมุข วรรณรักษ์

หมอของคาโลย์ โทมัสคาโลย์ ของอังกฤษนิยมการขี่ม้าบริหารร่างกาย
ยิ่งนัก ครึ่งหนึ่งมีคนถามคาโลย์ว่า “ใครเป็นหมอของท่าน?” เขาตอบทันทีว่า
“หมอตี๋ตุ๊ดของข้าพเจ้าคอกม้า”

ขุนแผนคิดดัง! วันหนึ่ง เด็กวิ่งมาบอกข้าพเจ้าว่า “ขุนแผนคิดดัง!”
ข้าพเจ้าเถียงเขาว่าไม่มี มีแต่ “ขุนแผนคิดตุ๊ก” เขาจึงพาข้าพเจ้าไปดูที่ท้ายบ้าน ที่
นั้นพวกเด็กกำลังต้อนกันอยู่ นกที่คิดดังนั้นเป็นนกตัวเล็กขนาดเท่านกกระจิบ ตี
หมั่น ๆ หัวแดง เขาเรียกกันว่านกขุนแผน เหตุใดจึงเรียกเช่นนั้นยังไม่ได้ความ
จะเป็นเพราะมันเจ้าชู้เหมือนขุนแผนในวรรณคดีของเรากระมัง เชิญท่านหาความรู้จาก
“ว่าพดางทางชมคนานก” ของนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ สมาชิกพุทธมณฑล ใน
หนังสือดวงวรรณคดีฉบับ กรกฎาคม ๒๔๘๔

นกอัปมงคล? ความเชื่อในนามของสัตว์มีอยู่มากสำหรับผู้ถือ โชคลาง
ในเรื่องนก ข้าพเจ้าระลึกได้ในขณะเขียนน ๓ ข้อ คือนกพิราพ

นกพิราพนั้นชอบนอนพองกับศัพท์ “พิลาป” และเสียงร้องอื้อ ๆ แสดงความ
คร่ำครวญเสียด้วย ตามบ้านจึงไม่มีใครนิยมเลี้ยง มักเลี้ยงแต่ตามวัด แต่อันที่จริง
นกพิราพเป็นอาหารโอชะ สมัย “สวนครัว—เตียงสัตว์” เคยมีผู้นิยมเลี้ยงกันแพร่หลาย
พอใช้ แต่บัดนี้ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าใครจะเลี้ยงนกพิราพเป็นอาหารได้บ้าง

ภาษาสะกดตาสะกดใจ ท่านผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนข้าพเจ้าบ้างไหม บางที
ข้าพเจ้าพบภาษาดี ๆ สดุดีปัญหาที่จะแปลสู่ภาษาไทยได้ เมื่ออ่านพบต้องหยุดคิดแะ
ได้แต่ร่ำเพราะอย่างประหลาด ภาษาเช่นนั้น เช่น a smiling civilisation ซึ่ง
Stephen Leacock นักเขียนอเมริกันใช้ และ Speaking glance ซึ่ง เซอร์
เชดวิน ฮาร์โนลด์ กวีอังกฤษใช้ ฯลฯ

วรรณคดีจากลูก วรรณคดีเกิดจากทุกหนทุกแห่งทุกวี่วัน เพราะกวีนั้นอด
คิดอดเขียนไม่ได้ ยิ่งตกทุกข์ได้ยากยิ่งมีเรื่องคิดเรื่องเขียนมาก ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่าง
วรรณคดี ที่โดกรู้จัก ๒-๓ เรื่องมาเป็นอุทาหรณ์ว่า ลูกเป็นที่เกิดแห่งวรรณคดีได้เท่า ๆ
กับปราชญ์ราชวงศ์ Cervantes แห่งสเปนเขียน Don Quixote ในคุกที่
แมดริด John Bunyan ของอังกฤษเขียน Pilgrim's Progress ในคุกเหมือนกัน
และครั้งหนึ่งเคยเชื่อกันว่าพระอภัยมณีของสุนทรภู่ก็เขียนในคุกเช่นเดียวกัน

สามปราชญ์ อเมริกันทำเรื่อง The Day Before Spring โดยแสดงคติ
ของสามปราชญ์ในเรื่องการครองความรักต่าง ๆ กัน เรื่องมีว่าหญิงคนหนึ่งไม่อาจ
ตกลงใจว่าจะทิ้งผัวไปหาคนรักใหม่ดีหรืออย่างไร ผู้เขียนสมมุติให้สามปราชญ์แนะ
นำหญิงนั้นดังนี้ วอดเคร แนะนำให้รักทั้งสองคน พรอยด์ ให้ตามคนรักใหม่ไป
พลาโต ว่าให้กลับไปหาผัวเดิมและดำเนินความรักแผนพลาโต สมมุติว่า ท่านเป็น
ปราชญ์คนที่สี่จะแนะนำหญิงจนปัญญาผู้นั้นอย่างไร ?

ภาษาที่ว้าวเข้าใจ ถ้าท่านเคยไปดูชาวนาไถนา ท่านจะแปลกใจที่ชาวนา
สามารถพูดกับวัวได้ด้วยภาษาที่ว้าวเข้าใจ คือไปนั้นคือภาษาที่ชาวนาใช้บังคับวัวของเขา

ถาด! (ให้ไปข้างซ้าย) ทื่อ! (ให้ไปข้างขวา) ยอ! (ให้หยุด) โทก! (ให้กลับ)
ข้าพเจ้าสงสัยไม่ทราบว่าคุณเหล่านั้นเป็นภาษาอะไรแน่ ว่าโดยลักษณะของคำก็เป็น
ภาษาไทยแน่เพราะเป็นเสียงพยางค์เดียว ทั้งคำที่ขยักขยักอย่างมานั้น พอจะทราบความ
หมายเหมือนภาษาคนอยู่คำเดียว คือ คำว่า ยอ ซึ่งเคยมีใช้กันว่า ยอทัพ ส่วน โทก
—ทื่อ—ถาด นั้นไม่ทราบความหมาย เห็นจะเป็นศัพท์ชาวนาใช้บังคับด้วยเฉพาะ
ข้าพเจ้าแปลกใจว่าทำไมชาวนาจึงไม่ใช้ภาษาคนแทนคำเหล่านั้น เช่น อาจบังคับว่า
ซ้าย! ขวา! หยุด! กลับ! ดังนั้นก็ หรือจะเป็นเพราะความรักภาษานั้น
มากกว่า

สุนทรภู่เทียบ Dryden Dryden ถอดอังกฤษ ว่า "Love makes
every man a poet — at least a rhymers." สุนทรภู่ก็คิดถึงอิทธิพลแห่งความ
รักต่อการประพันธ์ได้อย่างน่าฟังเหมือนกัน ในนิราศเมืองสุพรรณ สุนทรภู่ว่า "ใคร
ทมิฬ ชั่วช่วยคำโคลง"

หนังสือที่ฮิตเลอร์ เอาไว้ใกล้เตียงนอน เกี่ยวกับหนังสือของ ฮิตเลอร์
ดูเหมือนพวกเราจะรู้จักกันแต่ "ไมน์แคมป์" (การต่อสู้ของข้าพเจ้า) คัมภีร์การ
เมืองที่ฮิตเลอร์เขียนเอง ยังมีหนังสือออกเล่มหนึ่งที่ฮิตเลอร์ชอบมากที่สุด คือหนังสือเรื่อง
The Prince เขียนโดย Machiavelli นักเขียนอิตาเลียน (1469—1527)
มันเป็นหนังสือทวิศรเพราะทั้งมรรควิธีที่คนมักใหญ่ใฝ่สูง ควรบำเพ็ญเพื่อไปสู่อำนาจสูง
สุด ฮิตเลอร์ใช้หนังสือนี้ปลุกใจตัวตลอดมา และรักมากจนต้องเอาไว้ใกล้ที่
นอนเสมอ

บ้านขุนนางบั๊กกิ่ง เด่ากันว่าตามบ้านขุนนางบั๊กกิ่งมักจะมีคำขวัญปรากฏ
อยู่เป็นคำหนังสือ มโนแห่งความเป็นสัตว์สังคมต่าง ๆ กัน เช่น "สันติภาพบนพิภพ"

และ “ความสงบภายใน & สมุท” คงเป็นต้น ชนง ภายใ้นประคบ้านมักทำเป็นฉาก
ไม้บรรทัดอักษรหมากว่า “ฟู” ซึ่งแปลว่าไซค์ ฉากนั้นนอกจากถือว่าจัดขบมั่งคด
ออกไปจากประตูได้แล้ว ยังใช้กำบังเหตุการณ์ภายในตัวบ้านจากถนนใหญ่ได้อีกด้วย

• กราคัสโต เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์หาราชผู้ครองจักรวรรดิจากทะเล
ไอโอเนียน ถึงดุ่มหน้าดินชุก้างประชวรจนจะสวรรคต บรรดาขุนพลทั้งหลายของ
พระองค์แวดล้อมพระองค์อยู่พร้อมหน้ากัน คนหนึ่งทูลถามพิชิตราชว่าพระองค์จะทรง
มอบจักรวรรดิแก่ผู้ใดต่อไป พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ตรัสว่า “กราคัสโต” (= แก่น
ที่เข้มแข็งที่สุด) อนิจจา คนเข้มแข็งที่สุดของพระองค์มีมากกว่าหนึ่งคน ฉะนั้น พอ
สิ้นบุญพระเจ้าอเล็กซานเดอร์จักรวรรดิอันไพศาลของพระองค์ก็แตกเป็นเสี่ยง ๆ

งานอดิเรกของวอลแตร์ ในจำนวนกวีเรื่องนามของโดก วอลแตร์มีงาน
อดิเรกไม่ซ้ำกับของใคร เมื่อเขียนหนังสืออย่างคร่ำเคร่งแล้ว กวีปรัชญาเมธีผู้
พิถีพิถันด้วยการชักหุ่นเด่น !

อ่าน “วงวรรณคดี”

ฉบับ เดือน มีนาคม

จัดทำพิเศษ สำหรับงาน พระบรมศพ

รีบสั่งจองไว้มาก่อน หนังสือหมด

ใคร ?

เมืองรอง

หญิงฉ่างอย่าง^๕ของ
เคียงไหล่เคียงหลังสหาย
เคียงปะทะปะทะสหาย
คั่งแน่นดังที่โต^๕เตอย

พาหิรกายบำราศ^๕พัน
พรรคต่อพรรคเริ่ม^๕ด้าน
แดงว่ารัฐ^๕เผด็จการ
รัฐรับว่า^๕เดส์

รุนแรงโรมรุกร^๕เรา
แค้นพิณาศรัญ^๕รชานชบ
ฉาดกภัยกระหน่ำ^๕ทบ
มหาประเทศเขตต์^๕กว้าง

นายก.ภากะ^๕เดวดิน
เทวดี^๕ทชิตตมัท
ทวยราช^๕ฐรเริ่มแรก
บางราช^๕ฐรรกราช^๕เรา
ชน^๕ศกคตง^๕ศกคตง^๕
รับโทษ^๕ที่^๕เคย^๕ทำ

ดอยชาย
พ^๕เออย
ทั่ว^๕โลก
โต^๕เร้า^๕รับ^๕ชัย
พัก^๕คร^๕บ้าน^๕ ได้^๕ญา
เค^๕ก^๕ด้
กุม^๕อำนาจ^๕ เด^๕ย^๕วนา
รับ^๕ด^๕อัน^๕จอม^๕แดง

ราน^๕รบ
ด^๕ด^๕อ้าง
ท^๕ว^๕เทว^๕ช ท^๕ว^๕พ^๕อ
ก^๕น^๕ว^๕อัน^๕อนา^๕ท^๕น^๕อ
ค^๕ษ^๕ณ^๕ ภา^๕พ^๕เอ^๕ย
หน^๕าย^๕เจ้า
ม^๕ค^๕ิ^๕ร^๕า^๕ษ^๕ฐ^๕ร^๕
ร^๕บ^๕ด^๕บ^๕ด^๕ด^๕ก^๕
ด^๕น^๕อ^๕ง^๕ก^๕ร^๕ร^๕ม
ช^๕ว^๕ไ^๕ว

ผู้ชนะต่างเข้าจำ

ด้วยเจตน์ตักจิตให้

ยามพ่ายยอมแพทว

คงแต่ความอดทน

นั่งสนิทเพื่อหวังผล

ผู้พ่ายจักพรั่งพร้อม

หันเลี้ยวแปลงศัพทช้าง

ใครจักแพ้ญาชนะ

พลพรรคหน่วยวิระ

หวังว่าปลดอภัยพิง

ปรีดิ์เปรมดวงรายเริ่ม

เทศกตทวงเคศวรสุกิจ

การเมืองก่อพรรคคิด

เกิดอุปคกษตรยดวนสัน

พลัดวันฉาวโฉ่ด้วย

ชาตูกเฉือนแค้นดิน

ทรวงราชฎรแทบพิงกันท

สุดชนแดนระอุอน

หนุขอมคงน้อมนอบ

นายถ้อยด้วยเดศเหลือ

เพียงราชธอย่างเหลือเพื่อ

ดวนราชฎรทุกขทวมทน

คุมถัน

ฮักหัวศูนย์หาย

ทวยชน ชาติเฮย

นอบน้อม

อนาคค ไถ่พ้อ

ผูกเค้นตามเพรง

โมฆะ

ไปร้อง

ช่วยชาติ ใจพ้อ

พิบัติพันคดเกษม

รุกประชิด

สุดคน

แข่งพวก

เสด็จดาวแดนสวรรค์

คดีกัน กันเฮย

หาหน

พณพิช เผาพ้อ

อกชาจายอม

นายเหนือ หัวฤา

เหลียมถัน

ผูกจิตต์ ใจพ้อ

ทอคทงคูตาย

หลายราชกุมารีเริ่มเรียกร้อง

ตั้งรับประชาชาติ

นายเด่นเด่นแห่งตลาด

เราใช้นาย, คือผู้

อธิปไตยนายผ่อนให้

ราชผู้ราชจึงชอบ

ราชผู้เร่งผลิตระบอบ

ราชระอุบยอมหน้า

หนุ่มเจตนาเปิดอง

เกือบสุดพระรบบำแบก

เอกราชอดีตระแซก

ถูกโดดเข้าท่าหัน

ถูกคัดลัดจิตให้

ชนชมคงตาเคียด

วางแผนยกชนเป็น

ทุกผู้ขยี้ยงพวกพ้อง

กรรหายเอกราชเบอง

ตามเขยงระบอบนิยม

เอกราชหลุดถ่วงระทม

คู่พิพาทพระวงศ์

หนุ่มห่มองค์องค์เค็ก

ตะวันออกจุใจมฤดา

เอกราช คั่นเอย

กอบกู้

ชะโงมดู

พิทักษ์ป้องผองภัย

ปลุกปลอบ ใจนา

ชนหน้า

แบบทาด

ส่งบได้ฤกษ์

ปลดแอก ออกเอย

บบคน

ชมจิต

จับคือนายคน

นายเห็น ภัยพ้อ

ชัดของ

รัฐร่วม ก็นหา

แผนพนเมืองนาย

แบบส้ม บุรณเอย

ทอหัด

ทรงกษณ

พลิกพรกปรองตอง

ต้องควา

คคือ

ตะวันตยกยาศรา

เยยงต์ควแยงเหยอยอ

บานเบิกเค็กเดร์จัน

เมือเพอนยงม่นาย

บันบวนคิคชวนชวาย

เดือครกชาติเร่งเร้า

ไช่เตยงตั้งศัพทอ

ปฏิเดร์รวมมณฑล

ขอคนปกรองคน

โอเอกราชต์อาดอ้าน

เค่าระกานันหัวหน้า

แอกประทกทับรม

เดือคอดีร์ระหงถม

ไฟเอกราชตามใหม่

เกิดกรณแอกพวกพ้อง

ค่างฝ้ายค่างหาญหัก

ผู้นำพราตมานดัมคร

ยคอกิหิงด้ากั

จวนดัมยอติร์ระเรอง

ค่างพรวคจำปรองคอง

หนาชนอกกถดหนอง

โอเอกราชอันไถ่

(ซ่อนะเพาะผู้เขียนขี้มมาจากบทความของครูเทพด้วยคารวะ)

ตะลุยคตบ

หย่อมหญ้าแหดกราน

ดูชดบาย ได้ฤา

นงเกด้า

ช่นอก

เรยกร้องเป็นไทย

อ้งสัดถ

เพอนบ้าน

โดยเค็ด ชาติพ่อ

อิดอนอกระอา

นานนม แด้วเฮย

เทวไซให้

ทาถน

มอดม้วยถาม

แตกพรวค

ฮักดี

จิตตรวม

ชาติพันภัยกษัย

เรื่อรอง

คับไซ

หนักหน่วง

อาจเออมถิงฤา

พระกรรม และ นางกุนตี

ส. ณ อยุธยา ถอดจาก THE FUGITIVE ของ รพินทรนาถดะกอร์

เมื่อก่อนที่นางกุนตีจะแยกสมรสเป็นราชินีแห่งราชวงศ์ปาณฑพนั้น นางได้ประสูติโอรสลับไว้
องค์หนึ่ง ซึ่งเมื่อเจริญวัยเป็นหนุ่มใหญ่ก็ได้รับตำแหน่งเป็นแม่ทัพแห่งราชสกุลเกาฬ (ฝ่ายศัตรูของ
ปาณฑพ) นางกุนตีทรงทอดทิ้งกุมารองค์นี้ไว้แต่แรกประสูติ เพราะจะปิดความลับเอาไว้ มิให้
เรื่องอื้อฉาว อิริตสารถิคนหนึ่ง (ของพระทูลโยธน์) ได้กุมารมาเลี้ยงไว้เป็นลูก

พระกรรม — ข้าพเจ้าคือ กรรม ลูกของสาร์ถิอิริท ข้าพเจ้ามานั่งอยู่บน
ฝั่งแม่น้ำพระคงคานักเพื่อกระทำสักการะแด่อาทิตย์เทพ ซึ่งกำลังโคจรดับฟ้าโน้น ท่านคือ
ใคร? โปรดบอกข้าพเจ้าสักหน่อย

นางกุนตี — เราคือ หญิงผู้ทำให้เจ้าได้มีโอกาสดูแสงดวงพระจันทร์เจ้า
กำลังกราบไหว้อยู่

พระกรรม — ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าท่านหมายความว่าอะไร แต่ว่าดวงตาของ
ท่านนั้นช่างทะลุตาของข้าพเจ้า ราวกระจับของดวงตะวันเมื่อแรกอรุณจะฉายหิมะ
บนยอดขุนเขาฉะนัน และเงาเดียวของท่านเจ้าช่างปลุกความทุกข์อันมืดมนในหัวใจ
ใจของข้าพเจ้า อันสาเหตุแห่งทุกข์นั้นเกิดจากความทรงจำแต่แรกเริ่มของข้าพเจ้าจะ
ว่าลึกซึ้ง บอกสักหน่อยเถิดท่านหญิงผู้แปลกหน้า ว่าความลึกซึ้งอันใดทำให้
ท่านมีส่วนเกี่ยวพันกับกำเนิดของข้าพเจ้า

นางกุนตี — อดใจไว้ก่อนหนุ่มน้อยเอ๋ย เราจะตอบคำของเจ้าก็ต่อเมื่อ
เปิดอกตาแห่งราตรีได้ลงมาหับดวงตาอันสอดส่องดำมืดของทิวากาลดสนิทแล้ว ชนรณ
ให้รู้ไว้แต่ว่าเราคือกุนตี

พระกรรม — กนต์! พระราชมารดาของพระอรชุนหรือพระยะคะ?

นางกนต์ — ถูกแล้ว แม่ของพระอรชุนคือพระเจ้านะแหละ แต่เมื่อรู้ว่า
เป็นใครแล้วก็อย่าเพิ่งเกลียดเราเลยเถย ยังจำฉันปรารถนียุทธภพในนครหัสตินได้
ยังจำเจ้าไดเจ้าหนูน้อยที่ไม่ใคร่รู้จักหน้าตา ยังจำได้ถึงทรวงท่อนองอาจเมื่อเจ้า
ย่างเข้าสู่สนามดั่งจามราวกับประกายแรกของดวงอรุณเมื่อสาดเข้าไปท่ามกลางหมู่
ดาวแห่งรัตติกาล อ้า! ใครเล่าที่เป็นหญิงซึ่งแสนจะทนทุกข์ ผู้ซึ่งดวงตาอันผ้าฟาง
ไปด้วยน้ำตา เมื่อจับตัวสัตว์รพวงกายอันงามระหงและเปิดอัยเปด้าของเจ้า หลง
พรให้เจ้าด้วยหยาดนาคานน ขณะนั้นอยู่หลังพระฉากท่ามกลางประยูรราชวงศ์
ฝ่ายใน ก็แม่ของพระอรชุนอีกนั่นแหละ พอถึงตอนพรหมณ์เป็นพระอาจารย์แห่ง
ยุทธศึกปล้ำออกไปร้องประกาศว่า “ห้ามชายด้าศึกเข้าปรารถนียุทธภพกับพระลูกเจ้า
อรชุน” เจ้ากนต์นั้น มหัทธประหมัดก่อนเมฆฝนเมื่อเวลาสายนั้น หันภาตัง
จะผ้าเปรียงเปล่งประกายอยู่ด้วยดวง คั่นรณเพื่ออัสสัรภาพของแสงที่ถูกคบบัง หญิง
ใดเล่าซึ่งหัวใจราวกับเพลิงรณ ในเมื่อได้เห็นเจ้าต้องตกอยู่ในสภาวะทงโกรธทงอาย
และเพลิงนั้นก็ลุกโผลงอยู่แต่ภายในหัวใจอย่างเงิบๆ แม่ของพระอรชุนหรือ
มิใช่ ขอความสัรเสริญจงมีแด่พระทุโยชนเถิด เพราะพระองค์ท่านเป็นผู้ทรง
เห็นคุณค่าของเจ้า จึงได้ประทานเกียรติด้อมมงกุฎให้เจ้าเป็นพระราชเทวีแห่งแคว้น
อังคะ ดั่งนั้นเจ้าจึงเป็นผู้ชนะเลิศเห็นอกษัตริย์การพทงปอง เมื่อนายด้ารชุนรุดวิ่ง
ฝ่าฝูงชนเข้าไปด้วยความปลื้มปดมอย่างด้นเหต้อในโชคชัยของเจ้า เจ้าก็รีบถนออก
ไปหาและวางมงกุฎลงแทบเท้าของพ่อด้ารชุน ท่ามกลางเสียงหัวเราะเยาะเย้ยของเหล่า
อกษัตริย์ปาดนทพและพระสัหาย แต่ก็ยังมีหญิงหนึ่งแห่งปาดนทพนั้น ผู้ซึ่งหัวใจรุ่ง
โรจน์ไปด้วยแสงแห่งความปิตเมื่อได้เห็นความพากพมของอรรชุนได้ล้อมกาย ดงเช่นน
แม่หญิงนั้นจะเป็นแม่ของพระอรชุน

พระกรรณ — แต่ก็มีสิ่งใดเจ้าพระย่ะคะ ที่ทำให้พระแม่เจ้าต้องเสด็จมา
แค่ถ้าฟังพระองค์เช่นนั้น?

นางกุนตี — เพราะหัวใจเราร้องปรารภนาคัสตจากเจ้า

พระกรรณ — ทรงมีพระเสาวนีย์มาเกิด อันใดที่ความเป็นลูกผู้ชายและเกียรติ
แห่งกษัตริย์ของหม่อมฉันจะบันดาลให้ได้ หม่อมฉันจะขอถวายไว้แทบพระยุคลบาท

นางกุนตี — เราจะมาพาดหัวเจ้าไป

พระกรรณ — ไปไหนพระย่ะคะ?

นางกุนตี — ไปสู่ทรงอกของแม่ ซึ่งระหายหิดความรักของเจ้าอย่างไรเจ้า
ลูกเอ๋ย

พระกรรณ — สัมเด็จพระแม่เจ้าผู้อุดมวาสนาแห่งวิภกษัตริย์ทั้งห้าพระองค์
พระแม่เจ้าจะทรงแสงดวงอาทิตย์แห่งไหนบรรจุหม่อมฉันพอเมืองสฤตคาคณินได้อีกเจ้า
พระย่ะคะ?

นางกุนตี — ที่ของลูกย่อมจะอยู่เป็นที่แรกก่อนลูกอื่น ๆ ทั้งหมดของแม่

พระกรรณ — แต่หม่อมฉันจะใช้สิทธิอันใดรับเกียรตินี้ไว้เจ้าพระย่ะคะ?

นางกุนตี — ก็สิทธิของลูกเองซึ่งพระผู้เป็นเจ้าโปรดประทานให้เป็นลูกรัก
ของแม่อย่างไรละ

พระกรรณ — ความมืดสลัวในยามเย็นกำลังปกคลุมเหนือแผ่นดินโลก ความ
วิเวกกำลังครองน่านน้ำ และนาพระแสงของพระแม่เจ้ากำลังพาหม่อมฉันย้อนกลับ
ไปสู่โลกดั้งเดิมในวัยทารกโพ้น ซึ่งจมอยู่ภายใต้สัมปชัญญะอันวิเวก เขาเกิด แม้
สิ่งนั้นจะเป็นความฝัน หรือแม้จะเป็นเศษของความจริงที่ถ่มทิ้งไปแล้วก็ตาม ขอ
เชิญเสด็จเข้ามาใกล้ และทรงแคระหน้าผากหม่อมฉันไว้ด้วยพระหัตถ์ขวาซึ่งหน้อยเกิด

พะย่ะค่ะ — พระแม่เจ้า ข้าพเจ้าอดทนว่า หม่อมฉันเป็นเจ้าเด็กที่แม่ทิ้งไม่เหลียวแล และไม่วั้นแต่ละคนที่แม่มาหาหม่อมฉันในเวลาหลับ แต่พอหม่อมฉันร้องว่า “เปิดผ้าคลุมหน้าซีแม่เจ้า ขอให้ลูกเห็นหน้าแม่สักหน่อยเถิด” ปรากฏของแม่ก็หายวับไปเสียทุกที แล้วก็นอนหม่อมฉันนอนอย่างนั้น ทั้ง ๆ ที่กำลังนอนอยู่ก็แล้วหรือหน้? โหน้! ขอเชิญทอดพระเนตรแสงโคมภายในกะโหลกปากข้างโน้น อันเป็นที่ประทับแห่งเหล่าพระโอรสของพระแม่เจ้า และปากข้างหยอดกะโหลกของเกวียนพญาม่อมฉัน ดูซิ ราวกะโหลกนั้นเมื่อพายุร้ายได้ถล่มจนตึงกอด ชะโงกเงื่อมอยู่ในท้องมหาสมุทร ก่อนหน้าดำเนินอันนฤนาทแห่งการยุทธ์ที่จะไต่ขึ้นในวันพรุ่งนี้ ท่ามกลางความว่องไวอันน่าหวาด ณ ที่ซึ่งอยู่ในบัดนี้ ซึ่งจะกลายเป็นสัมภพมิในบัดหน้า เหตุใดในพระสุริยแสงของพระราชมารดาแห่งพระอรชุน ก็อริจึงมาเกินรื่องของความเป็นแม่ ที่ลึกลับไปแล้วให้หม่อมฉันฟังอีกเล่า? และเหตุใดในชื่อของหม่อมฉัน ซึ่งเมื่อพระแม่เจ้าพระองค์ทรงเผยพระโอษฐ์เปล่งออกมา จึงฟังเสนาะปานดนตรี ไพเราะเพียงจะรุ่งหัวใจของหม่อมฉัน ออกมาผูกพันกับพระอรชุนและเหล่ากษัตริย์พ้องของเขาดนนั้นขอ?

นางกุนตี — ถ้ากระนั้นจะชักช้าอยู่ไยเล่า? ลูกเอ๋ย จงมาเสียดกับแม่เถิด

พระกรรณ — พะย่ะค่ะ หม่อมฉันจะไปเดี๋ยวนี้แหละ จะไม่ทอดถามอะไร และจะไม่สงสัยอะไรต่อไปอีกแล้ว วิญญาณของหม่อมฉันตอบรับเสียงครีส์เรียวของพระแม่เจ้าแล้ว และการคนรนเพื่อขงขัย เพื่อขอเสียง และเพื่อโทษาพยาบาทนั้นเดา บัดนี้กลายเป็นสิ่งดองหม่อมฉันไปสิ้นเหมือนกับมีความฝันอันหลงใหลในราตรีแห่งความสดชื่นเมื่อจวนรุ่ง แต่จะทรงพาหม่อมฉันไปทางไหนพะย่ะค่ะ?

นางกุนตี — ไปปากแม่น้ำโน้น ซึ่งแสงโคมกำลังส่องข้ามทราวส์ชี้วัดราวกระซางอศุภโน้นแหละ

พระกรรณ — เมื่อไปถึงนั่นแล้ว หม่อมฉันจะมีหวังได้พบกับแม่ผู้ดำป

ญ — จะได้อยู่ด้วยกันตลอดไปหรือพะย่ะค่ะ?

นางกุนตี — โอ้ ! ลูกรักของแม่เอ๋ย

พระกรรณ — ถ้ากระนั้นเหตุไรพระแม่เจ้าจึงทรงเลือกใส่หม่อมฉัน กาก
ขยะที่ถูกทิ้งจากแผ่นดินของปู่ย่าตายายของตัวเอง ต้องลอบไปตามกระแสน้ำไม่
มีต้นสายของความเสื่อมเกียรติเสื่อมยศ? เหตุไรพระแม่เจ้าจึงทรงสร้างเหตุอันเลว
ไม่มตสันตูกินไว้ระหว่างพระอรชุนและตัวหม่อมฉัน ทรงเปลี่ยนสภาพแห่งความผูกพัน
รักใคร่ของพี่น้องโดยธรรมชาติให้แปรเป็นความจงเกลียดจงชังกันอย่างน่าอัศจรรย์
เช่นนี้เล่า? ในใจทรงนิ่งนอนใจหรือไม่ครัดตอบ? ความน่าระอาของสมเด็จพระแม่เจ้า
แทรกซึมไปทั่วบริเวณอันกว้างขวางแห่งความมืดในขณะนี้ และบัดนี้คาดให้เงา
ของหม่อมฉันสะท้อนไปหมดอย่างมองไม่เห็น ไม่ประทานคำตอบ ไม่กล่าวอธิบายให้
หม่อมฉันทราบสักว่า อะไรที่ทำให้พระแม่เจ้าทรงระโมยลกไปเสียจากความรักของแม่
ฉัน? เอาเถิดพะย่ะค่ะ ขอประทานแต่เพียงพระคำรับตอบว่า ฉันทำไม่จึงเสด็จมาถึงนี้?
ทำไมจึงมาครัดเรียกหม่อมฉันกลับไปยังนิมิตที่ตายแล้ว ทรงแยด้วยนาพระหัตถ์
ของพระแม่เจ้าเอง?

นางกุนตี — แม่ฉันเกือบจะตายเพราะเจ็บช้ำด้วยคำดำปแช่งร้ายยิ่งกว่าคำคำ
ของลูกอีก ลูกเอ๋ยเพราะถึงแม้ว่าแม่จะมีลูกอื่นที่หม่อมฉันอยู่ดั่งทำคน แต่หัวใจของ
แม่ก็ยังหัดห่อหุ้มอยู่ต่องพรากจากลูก ทนทุกข์อยู่ด้วยรอยร้าวเพราะความร้าวฉาน
ลูกหวั่นพิศของพรากไปจากอก ความเบื่อกับานในชีวิตของแม่เสื่อมไปแล้วสิ้น นึกถึงวัน
อันต้องดำปซึ่งแม่ได้ทอดกตเวทิตาเป็นแม่ของตัวเองนั้นลูกยังพูดไม่ได้สักคำ แต่มา
ฉันแม่ผู้ตายแล้วอย่างเฉวตกรรมต้องมาจึงฉันลูกเพื่อหวังจะได้ยินถ้อยคำอันปราณี

ที่ถูกรักจะกรุณาพูดกับแม่ ขอให้การให้อภัยของลูกจงเผาหัวใจแม่เหมือนเพลิงผาญ
และจงชำระล้างบาปของแม่นี้ด้วยเถิด

พระกรรณ — โอพระแม่เจ้า! ทรงรับน้ำตาของลูกไว้ด้วย!

นางกุนตี — แม่ไม่ได้มานี้ด้วยหวังจะชำระหัวใจลูกและพาลูกกลับไปสู่วง
แขนของแม่ดอกนะ แต่มาเพื่อจะคืนสิทธิ์ของลูกให้แก่ลูก จงมารับเอาไปเถิดถูกรัก
มารับเอาสิทธิ์อันแท้จริงของโอรสภักษัตริย์ ตั้งอันควรที่ลูกจะได้รับในหมู่พี่น้องของลูก

พระกรรณ — หม่อมฉันเป็นลูกของด้าวถิ่นนี้แหละ เป็นความจริงมากกว่า
และหม่อมฉันก็ไม่ปรารถนาจะละ โภภีศกอันสูงส่งในการที่จะได้มีพ่อแม่เป็นเจ้าใหญ่
นายโตมากไปกว่าเป็นด้าว

นางกุนตี — ขอให้การณเป็นไปตามทางที่ถูกเถิดถูกรัก มารับเอาราชอาณา
จักรซึ่งเป็นที่ของลูกโดยแท้ไปเถิด

พระกรรณ — จำเป็นนักหรือพะย่ะค่ะที่สมเด็จพระแม่เจ้าผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคย
ปฏิบัติความรักของแม่ต่อหม่อมฉันนั้น ณ บัดนี้ต้องมาดื้อใจหม่อมฉันด้วยราชอาณา
จักร ด้ายสัมพันธ์ในเวดอันน้อยซึ่งพระแม่เจ้าได้ทรงทวงถอนตลอดรากจนกระทั่งดับ
ไปแล้ว และไม่มีหวังจะออกใหม่อีกได้ น่าจะอายเหลือแล้ว ถ้าหม่อมฉันจะรับหาญเข้า
เรียกพระราชมารดาของภักษัตริย์รดคยชาติว่าแม่ของตน แล้วทวงแม่ของตนในเรือน
ด้าวของหม่อมฉันไปเสีย

นางกุนตี — ถ้าฉันนึก ถูกรักของแม่ โทษทัณฑ์ซึ่งพระผู้เป็นเจ้าได้เริ่มลง
ไว้แต่เป็นเมตตานั้นมองไม่เห็น ณ บัดนี้ของงามจนจนเป็นชัวยกษัตริย์ ถูกลอยอนาถา
ที่แม่ทอดทิ้งไปนั้นบัดนี้เต็มโตด้วยความเป็นไปอันมีคณานำพิศวง กลายร่างเป็นบุรุษ
ใหญ่มาประหารพ้องของตัวเอง อหิงสา!

พระกรรณ — โปรดอย่าทรงวิตกไปเลยพะย่ะค่ะพระแม่เจ้า หม่อมฉันรู้แน
่ทีเดียวว่า ชัยชนะกำลังคอยพอกเจ้าปาณฑพอยู่แล้ว แม่ราตรีอนันจะสงบและสงบ

แต่หัวใจของหม่อมฉันก็ต้องไปด้วยเสียงเพลงของการเจริญโชคอันหมดหวัง แดรง
 เขยด้วยความแพ้วพาย โปรดอย่าทรงขอร้องให้หม่อมฉันผละไปเสียจากเหล่าผู้ที่ถูก
 พินาศเสียแต่จะให้ปราชัยเถย ให้พวกปณตพณเมืองเกิดถาพานเหล่านนี้จะคงนั่ง
 ส่วนตัวหม่อมฉันจะรอคอยอยู่กับพวกที่หมดหวังและพินาศ เมื่อคืนที่หม่อมฉันเกิดพระ
 แม่เจ้าได้ทรงทั้งหม่อมฉันไว้ตัวเปล่า ไว้ชื่อเสียง โปรดให้จมอยู่ในปรกแห่งความ
 ทรายทรายหน้ามาแต่อย่างไร ก็ขอได้ทั้งหม่อมฉันไว้ต่อไปอีกครั้งหนึ่ง โดยไม่ต้อง
 ประทานพระกรุณาแต่อย่างไร โปรดให้อยู่ในเงอมแห่งความพินาศและความตายที่
 กำลังจะมาสู่หม่อมฉันอย่างสงบนั้นเกิดพระยะคะ

หนังสือเรื่อง

ความทรงจำ

พระนิพนธ์

สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

ที่ทรงจำไว้ ๕ ตอน

พ. ศ. ๒๔๘๕

มีจำหน่ายที่ โรงพิมพ์พระจันทร์ พระนคร

โทร. ๒๑๕๕๕

ราคาเล่มละ ๒๐ บาท

หนังสือเรื่องบวช

พระนิพนธ์สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์

เวทิน

ถ้าท่านผู้อ่านทราบพระราชกุศตเจตนาในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล เกี่ยวกับเรื่องการบวชแล้ว ท่านย่อมจะถวายเป็นความรักใคร่ในพระองค์
ท่านมากยิ่งนัก จากหนังสือปกขาวเล่มน้อยอันเป็นพระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ มีคำแนะนำพระราชหัตถเลขาที่แด่สมเด็จพระราชบิดาไว้อย่าง
ดี พระราชหฤทัย จะขออัญเชิญพระราชหัตถเลขาฉบับนั้นมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

(สำเนาพระราชหัตถเลขา)

พระที่นั่งบรมพิมาน

วันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๑

ทูลสมเด็จพระสังฆราช

ด้วยหม่อมฉันมีประสงค์ใคร่จะได้อ่านแนวทางการศึกษาทางพระพุทธศาสนา
เพื่อเป็นการเตรียมตัวและช่วยเหลือในการที่จะอุปสมบทในกาลต่อไป ครั้นจะค้นหา
อ่านจากตำราจำนวนมากก็มิใช่น้อย ถ้าจะได้รับสังฆราชานุเคราะห์ให้ได้ศึกษา
จากตำราง่าย ๆ และเป็นทางดี โดยจัดเป็นกัณฑ์ ๆ ไม่มากมายนัก พอหาโอกาส

อ่านได้เดือนละกึ่งก็คิดว่าจะถึงเวลาอุปสมบทของหม่อมฉัน ก็จะได้รับความสะดวก
หนังสือเรื่องนคของการอ่านทั้งในเขตที่พักอยู่ในเมืองไทยและแม้ไปพักอยู่ในต่างประเทศ
เทศ์ จึงทูลขอพระดำริและตั้งพระราชานุญาตครั้นมา

ขอถวายนมัสการ

จันทน์ทนต์มดล

พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ขอให้หนังสือเรื่องบวชเกิดขึ้น แม้จะเป็นหนังสือ
เล่มน้อย เพราะสละใจ ผู้ทรงนิพนธ์ได้นิพนธ์อย่างสั้น ๆ ง่าย ๆ ตามพระราชประสงค์
ก็ตาม แต่ดาร์ตดลคำนิยมอยู่อย่างพร้อมมูล

หนังสือเล่มนี้หม่อมเจ้า พระปิยะรังสิต ทรงขอตั้งพระราชานุญาตพิมพ์แจก
ในวันที่สมเด็จพระราชชนนี ทรงบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปร-
เมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน
พ.ศ. ๒๕๕๕

หนังสือเรื่องบวชแม้จะเป็นเรื่องสั้น ๆ ตามที่กล่าวเหตุผลมาแล้วก็ดี แต่ผู้
ทรงนิพนธ์ทรงฉลาดในการเรียบเรียง ทรงแยกศัพท์เฉพาะที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับเรื่อง
บวชไว้อย่างเข้าใจง่าย เช่นศัพท์ บวชมาจากศัพท์บาลี “ปพฺพชฺชา” เป็นต้น คำบาง
คำที่นักอ่านผ่านไปบ่อย ๆ และเข้าใจความหมายอย่างราง ๆ หรือไม่เข้าใจเลย องค์ผู้
นิพนธ์ก็ทรงคัดคำอธิบายไว้ในวงเล็บอย่างเข้าใจง่าย เช่นคำว่า “พระโพธิสัตว์”
ข้าพเจ้านึกว่านักอ่านที่ไม่ใคร่สนใจในทางหนังสือคำสอนย่อมจะไม่เข้าใจว่าหมายถึง
อะไรแน่ ส่วนมากจะเข้าใจราง ๆ ว่าคือพระพุทธเจ้า ซึ่งก็ถูก แต่ไม่ถูกต้อง องค์ผู้

ทรงนิพนธ์จึงทรงอธิบายย่อๆ ไว้ในวงเล็บว่า พระโพธิสัตว์(เป็นคำเรียกพระพุทธเจ้าเมื่อยังไม่ตรัสรู้) คงเป็นคน ผู้อ่านหนังสือเรื่องบวชจะได้ความรู้กว้างในศัพท์เช่นนี้ ทงๆ ที่ตัวเองนึกว่ารู้อยู่แล้ว แต่ไม่รู้จริง

พูดถึงเรื่องบวชโดยละเอียด เพราะ องค์ผู้ทรงนิพนธ์ได้ทรงเล่าประวัติและเหตุผลแห่งวิวัฒนาการในวัชบวชอย่างเข้าใจง่าย ทรงอธิบายตั้งแต่ เอหิภิกขุ (พระพุทธองค์ทรงบวชให้) คีร์ตณคณอุปสัมปทา (อุปสัมปทาคือถึงพระไตรสรณคณ) ตลอดจนถึงวัชอุปสัมปทแบบปัจจุบัน คือญัตติคฤคฤคกรรมอุปสัมปทา (อุปสัมปทาคือกรรมบัญญัติเป็นบท ๕)

ในเรื่องอายุและเพศของผู้จะบวชในพระพุทธศาสนา สัมเด็จพระผู้ทรงนิพนธ์ได้ทรงอธิบายว่า เหตุใดจึงมี ภิกษุ, ภิกษุณี, สามเณรและสามเณรี และทรงชี้ให้เห็นความหมายของคำตอคำที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจว่าเหมือนกัน คำตอคำตอคือบรรพชาและอุปสัมปทา ที่จริง บัพพชชาหรือบรรพชาหมายถึงบวชเป็นสามเณร และอุปสัมปทหมายถึงบวชเป็นภิกษุตั้งเป็นคน

เนื่องจากพระพุทธศาสดาเป็นศาสดาที่ไม่บังคับใคร การเข้ามาถือบวชในศาสดานถือบวชความศรัทธาและเลื่อมใสเป็นสำคัญ แต่ผู้เข้ามาถือบวชนยอมมถยาศัยผูกมัดกัน เมื่อพระพุทธศาสดาเจริญชนมคนบวชมากขึ้น นกบวชเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามพระธรรมททรงแนะนำกมบ้าง จึงเป็นเหตุให้ทรงตอบัญญัติเป็นพระวินัยขึ้น เพราะฉะนั้น ในพระพุทธศาสดาจึงมทงพระธรรม และพระวินัย แต่พระพุทธองค์ทรงทราบถยาศัยของบุคคล บางคนไม่ถามารถอดทนหรือถ้อถอย ก็ทรงอนุญาตให้ถาถิกขาทได้ ดังทคนถามัญเรียกกันว่า ถัก

ในระหว่างบวชยอมมถการถักษาพระวินัยเพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง เพื่อเป็น

บรรพชิต (ผู้บวชทด) ดังทองคณพจนทรวงยกภาษิตประกอบว่า "ธมฺโม อสฺสํ สุตฺตมฺ
โณ ธมฺมณฺเฬเบณธมฺมณฺทคฺคํ ดงน"

เมื่อองค์ผู้ทรงพจนทรวงบวช ทรวงกล่าวถึงการบวชในประเทศไทย โดย
เฉพาะตอนหนึ่งทรวงกล่าววาทะดังนี้

"อนึ่ง ในครั้งก่อนยังไม่มีโรงเรียน ยังไม่มีการฝึกสอนในทางศาสนา ใน
ทางปกครอง และในทางความรู้อื่น ๆ อันเป็นเบื้องต้น แม้แต่การเรียนรู้หนังสือไทย
ผู้บวชจึงเป็นอันหัดเป็นใหญ่ปกครองตัวเองด้วย และถ้าต้องการจะเรียนอะไรที่สมควร
และพอจะหาเรียนได้ ก็หาเรียนทางนั้น เช่นเรียนหนังสือเป็นต้น จึงนิยมกันว่าผู้บวช
แถวเป็นคนดี มีความสามารถ

ภายหลังต่อมา ดังแต่รัชกาลที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณาทรงจัด
การศึกษาขึ้น มีโรงเรียน ให้ลูกบุตรได้เล่าเรียน จนถึงส่งนักเรียนไปเรียนในต่าง
ประเทศก็มี และมีโรงเรียนสำหรับสอนด้วย การบวชจึงมีน้อยลง แต่ก็ยังมีผู้ใหญ่พอใจ
ให้ผู้อยู่ในปกครองได้บวชบ้าง ผู้บวชพอใจบวชเองบ้าง จึงยังมีการบวชสืบต่อมาจน
บัดนี้"

ข้อความที่กล่าวข้างต้น ย่อมเป็นที่รับรองของนักประวัติศาสตร์การศึกษาของไทยว่า
สมัยก่อนวัดเป็นสถานศึกษาดำเนินที่สุด ที่นั้นนอกจากจะได้เรียนพระศาสนาแล้ว ก็ศิลป
และการช่างอื่น ๆ มี จิตรกรรม และการแกะสลักเป็นต้น ก็ได้มาจากวัดในคราวบวช
เหมือนกัน

ในตอนจบ ธมฺมเจ้ ผู้ทรงพจนทรวงบวชทรวงกล่าวถึงว่าเมื่อมีผู้บวชมากขึ้น
ก็มีบุคคลที่ขัดแย้งกันไปบ้าง ภายหลังจึงต้องมีการหมายพระสงฆ์เพิ่มจาก
พระวินัยชนอก มีกรรมชรรณการและกรรมสงฆ์การวิคยล่อล่อของความประพฤติของสงฆ์

แต่ความผิดก็มีปรากฏอยู่เนื่อง ๆ จนเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าทรงคิด
แก้ไข โดยทรงตั้งคณะพระธรรมยุติกชน หนึ่งร้อยเรื่องบวชของสมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ จบตงด้วยข้อความดังนี้: “--แม่พระธรรมยุติกเองใน
บดิน เมื่อมีมากออกไป ก็ยอมมีผู้ไม่เชื่อเพื่อต่อพระธรรมวินัยมากขึ้น ไม่เหมือน
เมื่อแรกมี เพราะความมากจนเอง จึงดูแต่ปกครองกันไม่ทอดงด้วย ผู้บวชไม่มี
สัตยาปด้าระพอ มุ่งประโยชน์อย่างอื่นด้วย”

ผู้เขียนเห็นว่าหนังสือเรื่องบวชมีคุณค่ายิ่งสำหรับผู้ที่เตรียมตัวบวช ตลอดจน
जननवगिकभुतंगपव

หนังสือชุดพหุสูต

เล่มที่ ๓ ศิลปะการประพันธ์ โดย เจือ สตะเวทิน อธิบายวิธีเขียน
หนังสือทุกชนิด กำหนดออก ๓ มกร ๘๐ ของที่เจ้าของ ณ วังบูรพา พระนคร ก่อน
๓๐ ธันวาคม ด้วยเชค ๓๒.๐๐ บาท

เล่มที่ ๒ จุลีสารข้าราชการ โดย วิลเลียม เช็คสเปียร์ มหาวิทยาลัยทั่วโลก
เรียนหนังสือเพราะเป็นหนังสือวรรณคดีการเมือง นักการเมืองกับนักวรรณคดีรวม
กันสร้างในภาคไทย

อ่านหนังสือชุดพหุสูตเพื่อความป็นพหุสูต

หนังสือเรื่อง THE MYSTERIES OF THAILAND

ของ LEIGH WILLIAMS.

สามศร

“วงจรณคดี” ได้รับหนังสือใหม่จากอินเดียอีกเล่มหนึ่ง ชื่อ THE MYSTERIES OF THAILAND ของ LEIGH WILLIAMS หนังสือเล่มนี้เล่าถึงเรื่องเมืองไทยในความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่ง ซึ่งเข้ามาในฐานะเป็นลูกจ้างบริษัททำป่าไม้ทางเหนือ เขาขนานนามประเทศนี้ว่า “GREEN PRISON” หรือ “คุกเขียว” ผู้แต่งแต่งตามความรู้สึกนึกคิดที่ประทับใจมาเป็นเวลา ๒๐ ปีที่อยู่ในเมืองไทย หนังสือพิมพ์เมืองบอมเบ เมื่อ ค. ศ. ๑๙๔๔ ผู้พิมพ์คือ THACKER & CO; LTD. ได้พิมพ์ ณ กรุงลอนดอนแล้วครั้งหนึ่งเมื่อ ค. ศ. ๑๙๔๓ แบ่งเป็น ๓๗ บทมี ๒๕๐ หน้า เป็นหนังสือเกี่ยวกับเมืองไทยที่น่ารอกเล่มหนึ่ง

เริ่มด้วยความรู้สึกของผู้แต่งที่อยู่ในป่าไม้ทางเหนือของเมืองไทย เป็นเวลาราว ๒๐ ปี เขาบอกว่า ราวจะถูกตัดต้นจากตัดยอดตัดทอนมาจนยากกับงานสำคัญอื่น เขาเล่าถึงชีวิตของเขา หลังจาก ๕ ปี ออกฟอรด์ ซึ่งกระหายที่จะได้ผจญภัยและในที่สุดก็ได้งานป่าไม้ในเมืองไทยที่ตอกการกำลังกายมากกว่ากำลังสติปัญญา

เขารายได้ของเขา เดือนละ ๔๐๐ รูปี และเบยเพียงเดินทางอีกเดือนละ ๔ รูปี นนเปรียบเสมือนกับเงินของเจ้าชายก็ไม่ปานเพราะเป็นรายได้ที่ค่อนข้างจะสูง เขาเดินทางมาสู่เมืองไทย พร้อมกับคณะมิชชันนารีอเมริกัน แม่ชีฝรั่งเศส หญิงรัสเซีย และกงสุลโปรตุเกสประจำกรุงเทพฯ ตั้งจากสิงคโปร์ เห็นแต่น้ำกับฟ้า และบางครั้งเขาก็เข้าใจชายทะเลซึ่งมีคนมะพร้าวเป็นพนา พอรุ่งเช้าของวันสุดท้าย ดังที่เห็นเป็นขวัญตาในเมืองไทย ก็คอยอดพระเจดีย์อันเรืองโรจน์ไปด้วยสีทอง แล้วก็ผ่านด่านคอนเข้ามาสู่ดินแดน

ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เจ้าฟ้าบรมราชูปถัมภ์แห่ง
พระพุทธศาสนา เจ้าชายแห่งนครข้างเมือง ซึ่งสำเร็จการศึกษามาจากวิทยาลัยยอน
และได้ปริญญาแห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด

LEIGH WILLIAMS ได้เผยความรู้อย่างดีผ่านปากกาเจ้าพระยาเข้ามา
ทำความไปถึงครึ่งเมื่อ Monsieur Des Farges แม่ทัพเรือฝรั่งเศส ถูกด้อม
อยู่เมื่อปี ค. ศ. ๑๖๘๘ และเมื่อฝรั่งเศสเข้ามาก่อความสงบแก่ไทยเมื่อ ค. ศ. ๑๘๘๓
ได้บรรยายภูมิภาพของประเทศนั้นตามผังหน้าว่าเต็มไปด้วยทุ่งนา บ้างมากและสวน
มะพร้าว ตลอดจนดวงหน้าอันนุ่มเย็นแจ่มใสของหญิงสาวชาวไทยเป็นหมู่ๆ ที่โบก
มือต้อนรับผู้แปลกหน้าเข้ามาสู่บ้านเมือง อันเต็มไปด้วยความดีความงามและความร่ม
รื่นเขียวได้จางหายไป ตัณหาได้เปลี่ยนเป็นสีชอคคาเด็ต อันเป็นสีของแม่น้ำเจ้าพระยา
เจ้าแห่งแม่น้ำทงหลาย

ผู้แต่งได้พรรณนาความรู้อย่างดีต่อเมืองไทยเมื่อแรกมาถึงได้อย่างมาก เจ้าถึง
ความสะอาดในแม่น้ำในย่านการค้า พรรณนาถึงเรือชนิดต่างๆ ในท้องน้ำ และกล่าว
ถึงความงามของพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามบนฝั่งหนึ่ง และปราสาทราชวังอัน
แสนสง่างามบนอีกฟากหนึ่งของด้านา เมื่อชนบทแถว ก็กล่าวถึงเสียงที่รบกวนได้
ประจักษ์ว่าทนายความอย่างขี้ขลาดอย่างขี้ขลาด ซึ่งผู้แต่งกล่าวว่า ได้จัดให้เดินใน
กรุงเทพฯ ก่อนที่จะมีในถนนในเมือง เบอริงแฮม ประเทศอังกฤษเสียอีก และได้ให้
คำวิจารณ์ไว้ว่า เมืองไทยเป็นเมืองที่แปลก อะไรใหม่ๆ ที่ไหนๆ มีเมืองไทยทง
ชาวป่าเขาเขาไม่สนใจในการที่ใดฟังหีบเสียง หรือเห็นเครื่องบินเลย แม้เขาเหล่า
นั้นจะไม่เคยเห็นรถยนต์วิ่งไฟมาแต่ก่อน !

เขาได้ถึงรถม้าซึ่งเป็นยานพาหนะที่ใช้อยู่ในเวลานั้น ได้ถึงเงินที่มามีในเมือง

ไทย และว่าเดินทางมาตามถนนเจริญกรุงซึ่งเป็นย่านการค้าไม่มีอะไรกับไปในถนน
ในเมืองกว้างๆ เลย อะไร ๆ เป็นจีนทั้งนั้น - Every thing and everyone
was Chinese. - ในเรื่องชนจีน LEIGH WILLIAMS ได้ให้ความเห็นไว้ว่า
“พูดตามความจริง คนไทย ก็เหมือน ๆ กับชาวมะลายู และชาวพม่า ชอบแต่ความ
สะดวกสบาย ชอบแต่ความสะดวกความดี ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถจะแข่งขันกับชาว
จีนผู้มีความขยันขันแข็ง ผู้ต้องอพยพมาจากถิ่นฐานอันต้องต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิต ซึ่ง
ดูเหมือนจะไม่มีที่ใดรุนแรงและโหดร้ายไปกว่าได้”

ได้เล่าถึงการนุ่งห่มของชาวไทยว่า นุ่งผ้าดอมเดื่อนอกชาวมะลายูจะคลุมกุดกระดอง
คอหอย ผู้หญิงกับผู้ชายได้ม้วนเหมือนกัน มองแต่ไกลดูไม่ออกว่า เป็นผู้ชายหรือ
ผู้หญิง ยายแก่บางคนที่ม้วนดูก็ดู ๆ คิดว่าเป็นผู้ชาย ในตอนพูดถึง การได้ม้วน
WILLIAMS ได้เล่าถึงตำนานของคนไทยว่า ที่หญิงไทยต้องได้ม้วนนั้นเนื่องมาจากครั้ง
พม่าล้อมกรุง ไทยต้องเสียทหารมาก ต้องใช้ผู้หญิงช่วยรักษาพระนคร และเพื่อ
ช่วยอพยพม้าว้ายมีจำนวนทหารอีกมาก จึงให้หญิงคลุมอย่างชาย และนุ่งผ้าอย่าง
ชาย ผิดกับพวกไทยทางเหนือ และทางตอนใต้ เพื่อบ่งบอกถึงบ้านเมืองในยาม
คับขัน และเป็นเกียรติสำหรับหญิงที่ได้ทำหน้าที่อย่างชาย กับกล่าวด้วยว่าในขณะที่
เขาเข้ามาในเมืองไทย ครั้นนั้นคนไทยกำลังพยายามจะให้ผู้หญิงได้ม้วน และนุ่งผ้า
ขึ้น และจะทำให้แต่งตัวทำนองเดียวกับฝรั่ง แต่ตามความเห็นของ WILLIAMS
ว่า “โดยทั่วไปแล้วทำไม่สำเร็จ” - “but generally unsuccessful.”

WILLIAMS พูดถึงเรื่องยุ้งในกรุงเทพฯ ว่า ชุมชน ด้วยเหตุว่าทางน้ำเป็น
ที่เพาะปลูก ต้องใช้โรงเตาพิเศษ และต้องส่งมูลวัวเพื่อกินยุ้ง แม้กระนั้นก็ยังต้องเกา
กระเยะไปหมด แต่ก็กล่าวว่าเคราะห์ดีที่ยุ้งน้อยที่กรุงเทพฯ ไม่มีเขื่อนมาดาเลย ถ้ามี
คนกรุงเทพฯ คงตายเพราะไข้ และกรุงเทพฯ คงเป็นเมืองร้างอย่างนครวัดแน่ ๆ

เมื่อมาถึงเมืองไทยใหม่ๆ เรื่องที่แปลกเป็นเรื่องทานเองเคยคบกับฝรั่งคน
เมืองไทยเก่า เจ้างัดพวกฝรั่งด้วยกัน เจ้างัดการเป็นอยู่ในระยะแรกๆ คดอดจน
เรื่องการเที่ยวชอของตามร้าน เรื่องที่เจ้านานาสนใจก็คอดความเห็นเรื่องภาษา WIL-
LIAMS ว่า ภาษาไทยเป็นภาษาใช้คำโคด มีคำใช้น้อย คำๆ หนึ่งมีเสียงห้าเสียง
คำๆ เดียวมีความหมายถึง ๕ อย่าง เป็นไปตามเสียงที่เปล่งออกมา เป็นการยากต่อ
ผู้ศึกษาอย่างยิ่ง คำบางคำออกเสียงเหมือนกันแต่แปลตรงข้าม เช่นคำว่า “โกด” กับ
“โกด” และ “มา” กับ “หมา” เป็นต้น WILLIAMS ว่า การพูดภาษาไทยให้ด้นด้า
บากนัก คนบางคนอยู่ถึง ๒๐ กว่าปียังพูดใช้ไม่ค่อยได้นอกจากจะมี “Sleeping dic-
tionary” อยู่ด้วย

ในเรื่องวัดที่โตเกียวก็มีวัดพระแก้ว และวัดเบญจมบพิตร ชมดถาบัคยกรรม
ของไทย ว่าทำไดงดงาม แม้จะดัดแปลงมาจากจีนเป็นด้นก็จริง แต่ก็เอามาทำเป็น
ไทยแท้ หลังคานนดด้วยนัก นาคก็ทำไดงาม ว่าคงจะถอดแบบมาจากมังกรของจีน
พระเจดยทอง และประตูแกะดัดด้วยฝีมืออันประณีต ถ้วนดงเลริมความงามให้แก
วัดเป็นอย่งยง พระราชวงถงงาม พระทงทโตชมกคยพระทงทอนนดดงมคม ซึ่ง
ถอดแบบมาจากเซนต์เตอร์ทกรูโรม WILLIAMS ได้เจ้างัดคนไทยว่ามีความเคารพ
นับถอในพระราชวงถงยงนัก เขาได้เห็นคนไทยดงกับรยทศรหดวง แม้แต่รถเบด้าๆ
ยงยกมือชนไหว แต่กถ่าว่า “น้าอนาททความเคารพนได้คุ่นด้นไปเสียแล้วในคน
ไทยด้นมยใหม่ เดยวณเขากรบไหวบูชา ‘เศษกระดษ’ ที่เรยกว่า ‘รัฐธรรมนูญ’
แทน” — It is succeeded by worship of a “scrap of paper” known as
The Constitution.

คนที่มาใหม่ๆ ได้เจ้างัดเรื่องในกรุงเทพ ฯ ใด่มาก มีเรื่องการคบค้าสมาคมของ

ฝรั่ง Sports Club เรื่องการเดินกัฬามักอดฟเป็นต้น ตลอดจนการเที่ยวกลางคืนของพวกฝรั่งในเมืองไทย เรื่องที่ตกอกตกใจมากมอยู่เรื่องหนึ่งคือเรื่องการรื้อร่ำทำเพลงของไทย.

WILLIAMS ว่าไทยชอบร้องชอบรำ จะเศร้าโศกเสียใจหรือดีใจร้องรำทำเพลงทงหน เพชฌฆาตกำลังจะฆ่าคนก็ร้องรำ เรียกว่า "dance of death" ก่อนที่จะตัดหัวคนไทย เด็กทุก ๆ คนอายุ ๓ ขวบขึ้นไปจะได้ดูทุกคน ยิ่งผู้หญิงยิ่งดีเป็นพิเศษ การร่ำของไทยงามนคกว่าของพวกญวาย และอียิปต์ แชนท์ไหวไปเป็นไปตามจังหวะเพลง ทอดออกไปงามราวกระดอยอยู่ในอากาศ ถ้าตัวก็อ่อนโยน เท้าก็ย่างไปตามจังหวะ....."

หนังสือ เรื่อง THE MYSTERIES OF THAILAND นี้ เป็นหนังสือที่หน้าอ่าน เรื่องต่าง ๆ หมดายเรื่องที่มีอยู่ในหนังสือนี้ โดยมากเป็นเรื่องราวที่แต่งได้มาประสังพัด้วยตนเองในเมืองไทย และได้พรรณนาความรู้สึกไว้อย่างละเอียดละออ เรื่องการเดินทางไปเมืองเหนือในถิ่นไม้ดักโดยทางเรือตามลำน้ำก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เป็นการผจญต่อความลำบากนานาประการในท้องที่ที่คนไทยน้อยคนจะได้ไป เรื่องการเดินทางไปตามเกาะแก่งในแม่น้ำโขงก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ

เมื่อไปทำงานในป่า WILLIAMS ก็เล่าถึงเรื่องป่า ชีวิตในป่าไม่ต่างของผจญกับความลำบากของภูมิประเทศและความลำบากในการควบคุมคนงานตลอดจนเล่าถึงการเดินทางในป่าไปยังท้องที่ต่าง ๆ ในจังหวัดใกล้เคียงทางภาคเหนือของเมืองไทย มีเมืองเชียงใหม่ เมื่อครั้งพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอได้รับการอบรมอย่างดีมาจากยุโรปเป็นอุปราชเป็นต้น นอกจากนั้นยังได้เล่าถึงชีวิตที่ม่วนสุขอยู่กับชาวป่าชาวคอย มีพวกกะเหรี่ยง แม้ว เย้าและมุเซอเป็นชาติ การเดินทางอันแสนกันดารด้วยช้างเป็นพาหนะ การผจญต่อฝนอันเป็นภัยธรรมชาติตลอดจนถึงสัตว์ร้ายต่าง ๆ ก็เล่าไว้โดยพิสดาร

ตอนหนึ่งของหนังสือกล่าวถึงการที่เขียน ได้ เขาเล่าถึงเรื่องของ รูดพระบาท
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ สถานที่ไฟป่ากว่า โพนระเด็จประพาสหัวเมือง
เหนือ WILLIAMS กล่าวว่า หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
แล้วพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ และเสด็จประพาส
เชียงใหม่เขาได้โอกาสเข้าเฝ้า ณ สถานที่ดังกล่าวแล้ว ได้เสด็จรถไฟพระที่นั่งคนงามเด่น
เข้าเทียบชานชาลาสถานี ได้ถึงความโอชะของราชวงศ์ และความสง่างามเกรงขาม
ของสมเด็จพระมหากษัตริย์ว่าเป็นที่น่าเคารพสักการะเพียงไร ทั้งได้เสด็จอาหารที่เขาได้
เขาเล่าถึงเรื่องของ รูดพระบาทที่หน้าต่างรถไฟพระที่นั่งนั้น ก็ได้เฝ้าอยู่กะทบกระบวน
รถไฟพระที่นั่งเกิดขึ้นไป

บทที่น่าสนใจอีกบทหนึ่งในหนังสือ ก็คือบทที่กล่าวถึง ไทยใน "ยุคใหม่" หลังจาก
ที่เขาจากไปอยู่มาเป็นเวลานานนี้ เขาเริ่มด้วยการเข้านครหลวงอีกครั้งหนึ่ง และ
รู้สึกว่ามันเมืองผิดหูผิดตาไปมาก และว่ามีใช้แต่ถนนใหม่ๆ เท่านั้นแปลกไป มีตึก
รวมใหม่ รถราขวักไขว่มากจน พลเมืองก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ลักษณะก็กำลังเข้ามาสู่เมือง
ไทย มีหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์มากมาย และก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ. ๒๔๗๕

การเปลี่ยนแปลงนั้น WILLIAMS กล่าวว่า พวกกระทรวงทบวงราชการที่เคย
เข้ารับตำแหน่งในคณะรัฐบาล ได้ถูกปลดจากตำแหน่งหมด แต่ด้วยความสุภาพ
อย่างไทยๆ จึงเรียกกันว่า "ยกเจ้าไว้ในฐานะเห็นการเมือง" ซึ่งทำให้เจ้านายหลาย
พระองค์เสด็จออกไปอยู่นอกประเทศด้วยสมภารพระหฤทัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ผู้ทรงหวงดี เติมนิยมอยู่ด้วยการที่จะปรับปรุงบ้านเมืองให้สู่ระดับอันดีจากพระราช
ทานรัฐธรรมนูญให้

WILLIAMS ได้กล่าวถึงสภาพผู้แทนราษฎรในสมัยแรกๆ และกล่าวถึง
งานที่รัฐบาลระบอบรัฐธรรมนูญได้เริ่มกระทำว่า "The new cabinet proved

a great disappointment to the progressives" และว่ารัฐธรรมนูญ ออก
 จรกกะเดยทอดทิ้งเสีย เพราะการประชุมสภาไม่ค่อยจะมีหรือมีก็นาน ๆ ประชุมกัน
 ครังหนึ่ง และยังกล่าวว่าคุณคดดำคัญในวงการเมืองบางคนของไทย ตามที่หนังสือ
 พิมพ์เมืองนอกว่าเป็น "Mystery man" กับได้คำนิยามงานของรัฐบาลไทยในครั้ง
 นั้นไว้ด้วยความคิดเห็นอย่างฝังอกฝังใจ

หนังสือนี้ได้กล่าวถึงประวัติว่าเกิดชนชั้นสามครังและสิ้นสุดลงในระบอบ ๒ ปี และ
 ว่าที่ไม่เกิดฆ่าฟันกันจนวายไปนั้นก็เพราะไทยเป็นเมืองพุทธศาสนา WILLIAMS ได้
 กล่าวถึงเรื่องการเมืองของไทยไว้พอสมควร ครั้นแล้วก็ได้กล่าวถึงการสละราชสมบัติของ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และว่าเป็นที่สุดเสียดยของปวงประชาชนยิ่งนัก

ได้กล่าวถึงการเสวยราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
 เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๘ ปี และว่าสมัยนั้น เป็นสมัยที่ไทยได้มีโอกาสปกครองตามลัทธิ
 ที่เป็นอยู่ในยุโรป คือแบบที่ DICTATORS. WILLIAMS ได้กล่าวถึงไม่ครบถ้วน
 กับอังกฤษ และว่าไทยคิดจะรวมชาติให้คนไทยได้อยู่ในเมืองไทยจริง ๆ จึงเปลี่ยน
 ชื่อประเทศเป็น THAILAND

และแล้วก็กล่าวถึงการทำไทยโอนเอียงไปข้างญี่ปุ่น อย่างแรงเรื่องจีน - ญี่ปุ่น
 ในต้นนิตาชาติ ซึ่งไทยไม่ออกเสียง และว่า นายกรัฐมนตรีไทยในครั้งนั้น อธิบายว่า
 ที่ไม่ออกเสียงก็เพราะ "จีนเป็นพันธมิตรด้วยโลหิตเดียวกัน และญี่ปุ่นก็เป็นมิตรมา
 นับด้วยร้อย ๆ ปี"

ในตอนท้าย WILLIAMS กล่าวว่า เมืองไทยไม่มีอะไร คือความเป็นมิตร
 ดุร้ายทอนแยะ เจ้าของบ้านจะรับรองแขกต่างบ้านด้วยดวงหน้าอันยิ้มแย้มแจ่มใส
 สุภาพ บ้านเมืองน่าอยู่ น่าสบาย ความเดือดร้อนอะไรจะไม่มี เป็นเมืองที่แสนสุข!
 นึกออกหนังสือที่ได้เก็บความมาจาก THE MYSTERIES OF THAILAND
 รายละเอียดค่อนข้างมอกลมมาก.

ในววรรณคดี

ในโอกาสที่เดือนธันวาคมนี้ ตรงกับ “เฉลิมพระชนมพรรษา” วงวรรณคดี ได้ถวายสักการะแด่องค์ประมุขของชาติด้วย “สยามรำลึก” ของสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา และ “ฉันทเมอบกลาย” ของ “จามร” ทั้งสองเรื่องเขียนเพื่อวันทาสยาม นโดยตรง ฉะเพาะเรื่องหลังเป็นเรื่องราวที่ระทึกถึงฉันทเมอบกลายพระเจ้าอยู่หัวทั้งสอง พระองค์เสด็จนิวัติพระมหานครเมอบกลาย เป็นเรื่องตลกจามรส่งมาถนัด “วงวรรณคดี” อีกเรื่องหนึ่ง ในโอกาสเดียวกันนี้ “ราศรี” นักเขียนผู้ภาพสตรีอักษรคำสวดรับบันทึก ได้ส่งความฝันของเธอมาให้ชื่อว่า “ศุภนิมิตร์” และเรื่องนั้นแม้จะสั้นแต่ก็ได้วัด เพราะเขียนจากเรื่องที่จริงใจคนไทยทั่วๆ ไป

พระนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมัยยิกายะราชานุภาพ เรืองนาคอนช้างยาว เป็นมรดกแห่งความหายนะที่น่า “โสธวาร” ได้เขียน “โศหารรักของก๊” ตั้งมา เป็นการเปรียบเทียบความคิดเห็นของก๊ไทยกับฝรั่ง ซึ่งอยู่คนละสมัยคนละมุมโลก ความคิดในแนวเดียวกันนี้อาจมีได้ในจิตใจของก๊ และถ้าตั้งเกิดด้วยสายตาของนักก๊ตอน จะเห็นว่าก๊ตอนของ “สุนทรภู่” กับของ “โสธวาร” นั้นเขาต่อกันเข้าได้สนิท

“ประมุขวรรณรักษ์” ได้ให้ของขวัญเช่นเคย เป็นของขวัญที่เหมาะสม ในเล่มนี้ “เมืองรอง” ก็ได้เขียนเรื่อง “ใคร?” มาให้อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องทอชบายในตัวเองแล้วว่า คืออย่างไร “พระกรรณและนางกุนต์” ของ ส. ณ อยุธยา ตอนนี้ได้ถอดมาจาก THE FUGITIVE ของ วฟิทรนาถตะกอร์ นำลงด้วยความขอร้องของสมาชิกส่วนมาก เป็นเรื่องที่น่าอ่านเรื่องหนึ่ง

ท่านที่ยังคิดเมฆทศ ต้องขอความกรุณาเลื่อนไปเล่มหน้า ซึ่งวงวรรณคดีจะขาดให้ท่านให้สัมภาษณ์ นิพนธ์วิรินทร์ ได้เขียน “แต่ฉันทม” มาให้ เป็นก๊ตอนที่มีคติ

ในเดือนนี้ ได้พิจารณาหนังสือไทยเรื่องบวช ของสมเด็จพระสังฆราชพระวิสุทธิญาณวงศ์ "เวทิน" เป็นผู้พิจารณา เป็นเรื่องน่าสนใจเรื่องหนึ่ง แผนกภาษาอังกฤษ "ดามคร" ได้เอื้อเฟื้อพิจารณา "THE MYSTERIES OF THAILAND" ของ EIGH WILLIAMS มาลงสู่กันฟัง เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดเห็น เหมาะสำหรับวันฉลองรัฐธรรมนูญด้วย

การประกวดกวี สำหรับเดือนที่แล้วมา ได้มีผู้ส่งเข้าประกวดเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่มีฉบับใดที่พอกับที่จะได้รับรางวัล "วงวรรณคดี" ขอชวนเชิญให้ท่านทั้งหลายเข้าประกวดอีกตามกติกาในฉบับเดือนตุลาคม และให้ส่งถึง "วงวรรณคดี" ใน ๑๕ มกราคม ศกหน้า

อนึ่ง วงวรรณคดี ฉบับ "มกราคม" ซึ่งจะออกใน ๒ เดือนข้างหน้า จะได้จัดเป็นพิเศษ เนื่องในวันถวายพระเพลิง และจะพิมพ์จำนวนจำกัด จึงขอแจ้งให้ท่านผู้ประสงค์จะมีหนังสือให้ทราบไว้ด้วยว่า ควรจะส่งจองล่วงหน้าไว้ก่อน ในเดือนนี้มีเรื่อง "ในพระโกศ" ของ "หม่อมราชวงศ์ สุนทราธิ สวัสดิ์กุล" ซึ่งได้รับคำเรียกร้องจากผู้อ่านส่งวนมากพิมพ์รวมอยู่ด้วย

ในวันฉลองรัฐธรรมนูญนี้ แม้จะมีได้จัดให้มั่งงานมโหฬาร เพราะยังอยู่ในระหว่างทุกข์ใหญ่ก็ตาม วงวรรณคดีก็ขอตั้งจิตอธิษฐานให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจงสถาพรยืนนานยิ่ง ๆ เทอญ

บรรณาธิการ

๕ ธันวาคม ๘๘

หนังสือ ชุดพหุสตู

เล่มที่ ๑ ศิลปการประพันธ์ของเจ้า สตะเวทิน

เล่มที่ ๒ จุเลิยสัชชาน ของ วิลเลียมเชคสเปียร์

หนังสือที่ “ววงวรรณคดี” จัดพิมพ์

๑. บัญชีพระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระราชาคณะ

เล่มละ ๒๐ บาท

๒. ความทรงจำ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระราชาคณะ

เล่มละ ๒๐ บาท

มีจำหน่ายที่

โรงพิมพ์พระจันทร์

และที่

“ววงวรรณคดี”

“วงวรรณคดี”

ฉบับ เดือน มีนาคม

จัดพิมพ์พิเศษ เนื่องในงานพระบรมศพ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ฯ

มีเรื่อง

“การแห่พระบรมศพ”

ของ ส้มเต๋งๆ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เรื่องงานพระเมรุ พระบรมโกศ

ๆ ล ฯ

จะได้จัดเรื่อง “ในพระโกศ” ของหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล

พิมพ์ตามคำขอร้องของท่านผู้อ่าน “วงวรรณคดี” ด้วย

งานต้องการ “วงวรรณคดี” ฉบับมีนาคม รีบสั่งจองเสียโดยเร็ว

ที่ “วงวรรณคดี” ๑๗๗ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร

ราคาเดิม ต่างจังหวัดเพิ่มค่าส่งอีก ๑ บาท

วงวรรณคดี ฉบับมีนาคม จะพิมพ์จำนวนจำกัด

เครื่องสำอางของ “พวงเล็ก”

ฤดูหนาว

ใจ

เครื่องสำอางของ “พวงเล็ก”

เครื่องสำอางของ พวงเล็ก มีคุณภาพดีเท่าของต่างประเทศ

ท่านสุภาพสตรี

ใช้แต่เครื่องสำอางของ “พวงเล็ก” เท่านั้น

มีจำหน่ายแล้ว ที่ร้านแต่ละท้องที่ ขอ

รับรองคุณภาพคงเดิมทุกอย่าง

อร วินท์

หน้าวัดราชบพิธ, เพ็ญนคร โทร. 22588